

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Kiusaamista ehkäisevä toiminta
iltapäiväkerhossa – menetelmiä Setlementti
Puijolle**

Ilkka Korhonen

Kansalaistoiminnan- ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

11 / 2017

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Ilkka Korhonen	Sivumäärä 35 ja 13 liitesivua
Työn nimi Kiusaamista ehkäisevä toiminta iltapäiväkerhossa – menetelmiä Setlementti Puijolalle	
Ohjaava(t) opettaja(t) Anita Saaranen-Kauppinen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Kuopion Setlementti Puijola ry/iltapäiväkerhotoiminta, Kati Kainulainen	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää lasten kokemuksia ja ajatuksia kiusaamisesta, kuinka lasten vanhemmat toivoisivat kiusaamista käsiteltävän iltapäiväkerhotoiminnassa sekä koota kiusaamista ehkäiseviä menetelmiä iltapäiväkerhon käyttöön tulosten perusteella. Opinnäytetyön tilaajana oli Kuopion Setlementti Puijolan iltapäiväkerhotoiminta. Aineistoa keräsin kahdesta Puijolan iltapäiväkerhoryhmästä, jotka toimivat Kuopiossa Snellmanin ja Haapaniemen kouluissa.</p> <p>Opinnäytetyön tietoperustan koonnissa hyödynsin tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä, ryhmädynamiikasta sekä kiusaamisesta. Koen tärkeänä, että ohjaustyön ammattilaiset, erityisesti lasten kanssa työskennellessä, ymmärtävät tietoperustan kokonaisuutta, jotta sitä osataan ottaa huomioon erilaisissa ohjaustilanteissa sekä toiminnan suunnittelussa. Lisäksi tietoperusta on läsnä kootuissa menetelmissä.</p> <p>Aineiston keruussa käytin puolistrukturoituja haastatteluja, jotka toteutettiin lapsille kerhopäivän aikana. Tämän lisäksi lähetin lasten vanhemmille kyselyn. Toivomiensa menetelmien lisäksi he saivat halutessaan kirjoittaa omia ideoitaan kiusaamisen käsittelyyn iltapäiväkerhotoiminnassa. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että kiusaamisesta olisi hyvä puhua iltapäiväkerhoissa. Kyselyn mukaan vanhemmat toivovat eniten kiusaamista käsiteltävän pari- ja pienryhmäharjoituksilla, tositarinoita lukemalla ja kiusaamistilanteiden havainnointia tilannekuvien avulla.</p> <p>Menetelmien koonnissa olen hyödyntänyt haastatteluissa ja kyselyssä saatuja tuloksia. Lisäksi olen käyttänyt tilaajaltani saatuja materiaaleja. Koottujen menetelmien avulla Setlementti Puijolan iltapäiväkerho-ohjaajat voivat käsitellä kiusaamisen teemaa tavalla, jollaista ei ole vielä kokeiltu. Menetelmiä voidaan soveltaa niin normaaliin iltapäiväkerhon arkeen kuin esimerkiksi kiusaamista käsittelevään teemapäivään. Kuinka monipuolisesti menetelmiä voidaan soveltaa iltapäiväkerhotoimintaan ja näkyvätkö tulokset esimerkiksi puolen vuoden päästä, tarjoavat uusia mahdollisia opinnäytetöiden aiheita.</p>	
Asiasanat iltapäivätoiminta, kiusaaminen, lapset, menetelmät	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Ilkka Korhonen	Number of Pages 35 and 13 attachment pages
Title Bullying prevention activities in afternoon club – methods to Settlement Puijola	
Supervisor(s) Anita Saaranen-Kauppinen	
Subscriber and/or Mentor Kuopio's Settlement Puijola ry/afternoon club activity, Kati Kainulainen	
Abstract <p>The purpose of this thesis was to clarify the experiences and thoughts of children about bullying, how children's parents wish to deal with bullying during afternoon club activities, and to gather bullying prevention methods for afternoon club to use. The subscriber of this thesis was Settlement Puijola's afternoon club in Kuopio. The material was gathered from two different afternoon club groups which are held at the Snellman and Haapaniemi schools in Kuopio.</p> <p>Gathering the knowledge-base for this thesis, I used knowledge about children's growth, group dynamics and bullying. The knowledge-base was also used while compiling the methods. This knowledge-base may be used as a benefit when planning different activities, especially for children.</p> <p>Enquiring the views of parents and semi-structured interviews with children were used to gather information. Based on the interviews, there is a need to talk about bullying as a part of afternoon club activity. According to the enquiries, parents wish methods such as small group exercises and reading true stories should be used when dealing with bullying.</p> <p>While compiling the methods, the results of interviews and enquiries were used. These methods offer new ways to carry out bullying themes in Settlement Puijola's afternoon clubs. How diversely these methods can be used and what results can be seen after a six month period offers new possibilities for the subjects of theses.</p>	
Keywords afternoon activities, bullying, children, methods	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET	5
2.1 Lähtökohdat	6
2.2 Työn tarkoitus ja tavoitteet	6
2.3 Työn tilaaja	7
2.4 Aamu- ja iltapäivätoiminta	8
3 LAPSEN KASVU JA KEHITYS KOULUIÄN ALUSSA	9
3.1 Fyysinen ja biologinen kehitys	10
3.2 Kognitiivinen kehitys	11
3.3 Persoonallisuuden kehitys	12
3.4 Sosiaalinen kehitys	12
4 RYHMÄDYNAMIIKKA JA RYHMÄN OHJAAMINEN	13
4.1 Ryhmädynamiikka	14
4.2 Ryhmän vaiheet	16
4.3 Ohjaajan rooli	17
5 KIUSAAMINEN	18
5.1 Mitä kiusaaminen on?	18
5.2 Kiusaamisen vaikutukset	20
5.3 Miten kiusaamiseen on puututtu?	21
6 ILTAPÄIVÄKERHOLAISTEN HAASTATTELUT	23
6.1 Haastattelujen suunnittelu	23
6.2 Haastattelujen toteuttaminen	25
6.3 Tulokset	25
7 KYSELY VANHEMMILLE	27
7.1 Kyselyn suunnittelu	27
7.2 Kyselyn tulokset	28
8 KIUSAAMISTA EHKÄISEVIÄ MENETELMIÄ	29
9 POHDINTA JA ARVIOINTI	32
LÄHTEET	35
LIITTEET	36

1 JOHDANTO

Kiusaaminen ja siihen liittyvät kysymykset askarruttavat monia. Kyseessä on ajankohtainen aihe, johon halutaan puuttua, mutta josta myös vaietaan. Olen lukenut lehdistä ja Internetin keskustelupalstoilta kuinka jo varhaisnuoret kokevat ettei kiusaamisen estämiseksi ole keinoja – sitä tapahtuu joka tapauksessa. Kiusaaminen on ilmiö, jota esiintyy niin kouluissa kuin työyhteisöissä. Se on tarkoituksellista, toista satuttavaa toimintaa, jolla on useita ilmenemismuotoja. Se voi olla fyysistä, henkistä, sosiaalista tai niin sanottua nettikiusaamista. Kiusaaminen tapahtuu usein niin huomaamatta, että siihen on vaikea puuttua. Varsinkin koulumaailmassa kiusaamista tuntuu tapahtuvan eniten silloin, kun aikuisen valvova silmä välttää. On lapsia ja aikuisia, jotka eivät välttämättä ymmärrä olevansa kiusaamisen uhreja. Uskon, että mahdollisimman varhaisella puuttumisella ja kiusaamisen teeman käsittelyllä voitaisi edesauttaa kiusaamista ehkäisevää toimintaa. Mitä kiusaaminen on iltapäiväkerholaisen silmin? Miten kiusaamista voitaisi käsitellä iltapäiväkerhossa?

Näihin kysymyksiin minua auttoivat saamaan vastauksia Setlementti Puijolan iltapäiväkerholaiset sekä heidän vanhempansa. Lyhyiden puolistrukturoitujen haastattelujen ja lasten vanhemmille teetetyn kyselyn tulosten avulla pyrin saamaan tuloksia, jotka auttaisivat minua kokoamaan kiusaamista ehkäiseviä menetelmiä iltapäiväkerhon käyttöön. Menetelmiä, joita iltapäiväkerho-ohjaajat voisivat työssään hyödyntää.

2 LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

Tässä luvussa käsittelen tarkemmin opinnäytetyöni alkutaivalta; kuinka aihe lähti muotoutumaan ja miten se rajattiin sopivaksi. Lisäksi esittelen opinnäytetyöni tavoitteita, valitsemiani menetelmiä tavoitteiden saavuttamiseksi ja suunnitelmaani lopputuloksesta. Lopuksi kerron vielä opinnäytetyöni tilaajasta sekä yleistietoa aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

2.1 Lähtökohdat

Opintojeni harjoitteluajankana kiinnostuin monikulttuurisuudesta ja tavoitteenani oli toteuttaa opinnäytetyö, joka liittyisi jotenkin monikulttuurisuuden teemaan. Kysyin harjoittelupaikkaa Monikulttuurikeskus Kompassista, joka on yksi Settlementti Puijolan yksiköistä. Yhteydenoton jälkeen sain nopeasti viestiä, että iltapäiväkerhojen yksikköön voitaisi ottaa harjoittelija ja opinnäytetyökin saattaisi olla mahdollista toteuttaa. Ennen harjoittelun alkua kävin juttelemassa harjoitteluohjaajani kanssa sekä tulevasta harjoittelusta että mahdollisesta opinnäytetyöstä.

Keskustelun aikana pohdimme kuinka saisin toteutettua harjoitteluani iltapäiväkerhotoiminnassa siten että opinnäytetyöni monikulttuurisuudesta onnistuisi. Keskustelun edetessä huomasimme, että opinnäytetyö monikulttuurisuuden teemasta olisi haasteellista toteuttaa iltapäiväkerhossa. Totesin harjoitteluohjaajalleni, että aiheen voi vielä vaihtaa. Haluaisin toteuttaa opinnäytetyön aiheesta, josta tilaajani hyötyisi mahdollisimman paljon. Ohjaajani sanoi kiusaamisen ja siihen puuttumisen olevan hänelle tärkeä aihe ja kysyi kiinnostaisiko minua rakentaa opinnäytetyötäni tämän teeman ympärille. Innostuin aiheesta, sillä kiusaaminen ja siihen puuttuminen ovat myös itselleni tärkeä aihe. Hiljalleen opinnäytetyöni alkoi saada lopullisen aiheensa.

Pitkin harjoittelua mietin olisiko opinnäytetyöni toiminnallinen, tutkimuksellinen vai hieman molempia. Aluksi suunnittelin ohjaavani iltapäiväkerholaisille pelin tai toiminnallisen hetken, joka käsittelisi kiusaamisen teemaa. Hylkäsin idean, sillä halusin lisäksi opinnäytetyöhöni tutkimuksellisia elementtejä. Ideoin, että teen iltapäiväkerholaisille sopivan puolistrukturoidun haastattelun ja kyselyn vanhemmille. Tuloksia hyödyntäisin suunnittelutyössä.

2.2 Työn tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyöni tavoitteena on koota kiusaamista ehkäiseviä menetelmiä Settlementti Puijolan iltapäiväkerhoihin, joita voidaan jatkossa hyödyntää ja soveltaa lasten

ohjaamisessa. Menetelminä hyödynnän sekä puolistrukturoitua haastattelua että kyselylomaketta. Haastattelujen avulla haluan erityisesti selvittää, kokevatko lapset kiusaamista ja haluaisivatko he kiusaamista käsiteltävän iltapäiväkerhossa. Samalla koen antavani tärkeää tietoa lasten ajatuksista ja kokemuksista iltapäiväkerho-ohjaajille. Kyselyllä haluan ennen kaikkea selvittää vanhempien toiveita siitä, kuinka kiusaamista pitäisi käsitellä iltapäiväkerhotoiminnassa. Tilaajani pääasiallinen toive opinnäytetyöltä on kiusaamista ehkäisevien menetelmien kokoaminen iltapäiväkerhon käyttöön. Kiusaamisen teemaa ei ole aikaisemmin käsitelty tällaisessa muodossa Setlementti Puijolan iltapäiväkerhotoiminnassa. Aihe on ajankohtainen, sillä kiusaamista tapahtuu paitsi kouluissa, myös iltapäiväkerhoissa. Vaikka kiusaamiseen puututaan iltapäiväkerhoissa, koen hyödyllisenä suunnitella iltapäiväkerho-ohjaajille lisää työkaluja kiusaamisen ehkäisemiseen ja sen käsittelyyn osana lasten ohjaamista.

Suunnitelmani on koota erilaisia kiusaamista ehkäiseviä menetelmiä A4-papereille, jotka käyn esittämässä ohjaajalleni sekä paikalla oleville iltapäiväkerho-ohjaajille. Toiminnallisten menetelmien yhteyteen pyrin laittamaan mahdollisimman selkeät kirjalliset ohjeet, joita seuraamalla ohjaustuokion ohjaaminen lapsille onnistuu. Osaan menetelmistä ei tarvita yksittäisiä ohjeita, sillä niitä voidaan soveltaa monella tavalla toimintaympäristön mukaan. Tällaisten menetelmien kohdalla esitän tilaajalleni suuntaa-antavasti, kuinka niitä voidaan hyödyntää tai liittää toisiinsa.

2.3 Työn tilaaja

Opinnäytetyöni tilaajana oli Setlementti Puijolan iltapäiväkerhotoiminta. Setlementti Puijola perustettiin Kuopioon vuonna 1995. Työ on yhteisöllistä ja sen tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta, moniarvoisuutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Setlementti Puijolan toiminta on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumatonta. Toiminnassa toteutetaan tasa-arvoa riippumatta ihonväristä, sukupuolesta ja kulttuurista. Toiminnalla halutaan vahvistaa kansalaisyhteiskunnan rakenteita sekä edistää yhdenvertaisuutta monikulttuurisessa Suomessa. Setlementtityön peruskivi on tahto turvata eri taustoista tulevien, erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten oikeutta hyvään elämään heidän kaikissa elämäntilanteissaan.

Setlementti Puijola on tuottanut Kuopiossa koululaisten iltapäiväkerhoja syksystä 2003 lähtien. Tärkeimpiä asioita iltapäiväkerhoissa ovat lapsen turvallisuus, luovuus ja leikki. Kerhoissa lapsille tarjotaan kiireetön ja turvallinen ympäristö. Lapsia kannustetaan toteuttamaan luovuuttaan vapaasti ja omaehtoisesti. Kerhoissa huolehditaan siitä, että lapsi tulee kuulluksi ja että hän saa halutessaan osallistua kerhopäivien suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä yhteisten sääntöjen luomiseen. Kerhotoiminnassa kunnioitetaan lapsen omaa kieli- ja kulttuuritaustaa, elämäntapaa sekä perheen arvoja. Eri kulttuureihin tutustumalla voidaan lisätä lasten ymmärrystä ja vähentää ennakkoluuloja (Setlementti Puijola 2017.)

2.4 Aamu- ja iltapäivätoiminta

Aamu- ja iltapäivätoiminta on tarkoitettu ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaille sekä kaikkien vuosiluokkien erityisoppilaille. Opetushallitus hyväksyi vuonna 2004 aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet. Toiminnalla halutaan tarjota lapselle turvallinen kasvuympäristö, jossa lapsi saa mahdollisuuden monipuoliseen ja virkistävään toimintaan. Leikki, luova toiminta, ulkoilu sekä myönteiset elämykset korostuvat toiminnan perusteissa. Kunnista 97 % järjestää aamu- ja iltapäivätoimintaa. Kuntien lisäksi toimintaa järjestävät seurakunnat, urheiluseurat, MLL sekä Suomen 4H-liitto. Toimintaa voidaan järjestää koulun työvuoden aikana arkipäivisin kello 7.00–17.00 välisenä aikana ja iltapäivällä tarjoillaan välipala. Pääsääntöisesti aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestetään perusopetuslain (628/1998) mukaisesti. Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäminen kouluikäisille lapsille on mahdollista myös päivähoitolain (36/1973) 2 § mukaisesti, milloin erityiset olosuhteet sitä vaativat, eikä hoitoa ole muulla tavoin järjestetty. Toiminnasta voidaan periä asiakasmaksu 570 tunnin osalta enintään 60 euroa ja 760 tunnin osalta enintään 80 euroa kuukaudessa (Hiltunen, Hyytiäinen, Lindroos, Matero 2014, 73.)

Luovuus, myönteiset elämykset, askartelu, piirtäminen, musiikki ja omaehtoinen toimiminen kuuluvat koulun jälkeiseen iltapäivätoimintaan, jossa ohjaaja ottaa huomioon lapsiryhmän tarpeet ja vireystilan. Leikit voivat olla osin ohjattuja ja osin vapaamuotoisia, jolloin ohjaaja huolehtii, ettei ketään kiusata tai jätetä leikin

ulkopuolelle. Lisäksi pukeutumiseen, riisumiseen ja hyvään hygieniaan liittyvä ohjaaminen kuuluu tehtäviin (Hiltunen ym. 2014, 135.)

3 LAPSEN KASVU JA KEHITYS KOULUIÄN ALUSSA

Tässä luvussa käsittelen lapsen kasvua ja kehitystä kouluiän alussa. Koen tärkeänä osana ohjaajan työtä ymmärtää ihmisen kasvua ja kehitystä. Erityisesti juuri koulutiensä aloittaneiden lasten ohjaajien, eli opinnäytetyöni tapauksessa kerho-ohjaajien, on hyvä tietää millaisia muutoksia lapsi käy fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Tätä tietoa voidaan hyödyntää ohjaustoiminnassa – se mahdollistaa ikätasolle sopivien ohjaustuokioiden järjestämisen. Aina on olemassa riski, että ohjaustoiminta on lapselle fyysisesti liian haastavaa tai ohjeistus on liian abstraktia. Tietoperustaa hyödyntämällä ohjaajilla on mahdollisuus suunnitella myös teemallista toimintaa, joka tukee sen hetkistä kasvua ja kehitystä. Lisäksi olen pyrkinyt huomioimaan mahdollisimman hyvin tätä tietoperustaa kiusaamisen vastaisten menetelmien koonnissa.

Koulun alkamisajankohtaan osuu monia fyysisiä, psyykkisiä ja yksilöllisyyden muutoksia. Uusi ilmapiiri ja ympäristö asettavat suuria vaatimuksia lapsen sopeutumiskyvylle ja sisäisille kyvyille. Lapsella on kuitenkin valtavasti voimia kohdata vaatimuksia ja kehittyä tässä vaativassa muutosvaiheessa. Ensimmäiset kouluvuodet ovat vielä kuin varhaislapsuuden jatketta. Lapsen tietoisuus on edelleen kuvien ja tunnelmien kyllästävä. Siinä ohessa kehittyä asteittain ”ajatuksellisempi”, käsitteellisempi ajattelu (Dunderfelt 2011, 81.)

Kouluikäisten poikien leikeissä tematiikka muuttuu: sankari- ja roolileikit jäävät taka-alalle, ja erilaisista voimien vertailuista ja kilpailemisesta tulee leikkien keskeinen sisältö. Lisäksi erilaiset pelit alkavat valtaamaan poikien mielenkiintoa, sillä saavutusten rikkominen tuottaa syvää mielihyvää. Täytyy aina tehdä uusi ”enkka” ja saavuttaa seuraava ”level”. Pelien lisäksi pojat kilpailevat tavallisesti nopeudesta tai voimista, joskus jopa älyllisestä nokkeluudesta. Jos muusta ei keksitä aihetta, kelpaavat vertailuun isät ja lopulta autotkin. ”Mun isä on sun isää vahvempi” tai

”meidän auto on parempi kuin teidän”, inttävät monet 7- tai 8-vuotiaat pojat (Jokela & Pruuki 2010; Sinkkonen, Jari, 32–33.)

Koulun alussa myös tytöillä harrastusten laatu muuttuu ja sosiaalisia leikkejä edustavat sääntöleikit. Sosiaaliset toiminnot tulevat tärkeiksi ja halutaan liittyä kerhoon tai muuhun ryhmään. Yksinleikit muuttuvat yhdessä rakenteluiksi ja pitkäjänteisimmiksi askarteluiksi. Leikeissä opitaan vastavuoroisuutta, noudattamaan sääntöjä, odottamaan vuoroa, neuvottelemaan – lyhyesti, kaikkia tärkeitä sosiaalisia taitoja (Vilkko-Riihelä & Laine 2006, 76.)

Kouluiän alkua voidaan pitää selkeänä kehityksellisenä siirtymävaiheena, jossa biologinen ja kognitiivinen kehitys luo mahdollisuuksia aiempaa selvästi itsenäisemmälle toiminnalle ja vastuun ottamiselle omasta toiminnasta. Fyysisessä kasvussa, aivojen toiminnallisten piirteiden kehittämisessä ja motoristisissa taidoissa tapahtuvat muutokset vaikuttavat kaikki ratkaisevasti lapsen toimintaan (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen, Ruoppala 2006, 72.)

3.1 Fyysinen ja biologinen kehitys

Kouluikäisen fyysistä kasvua voisi luonnehtia hitaaksi mutta vakaaksi, sillä kasvu on varsin tasaista verrattuna alle kouluikäisen tai nuoruusikäisen kehityspyrahdykseen (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 134). Sekä tytöt että pojat kasvavat pituutta vuosittain 5-6 cm, lukuun ottamatta 6-7 vuoden ikään ajoittuvaa hienoista kasvupyrahdyistä (Nurmi ym. 2006, 72). Tässä vaiheessa ihmisen elämänkaarta tytöt kehittyvät fyysisesti poikia nopeammin ja ovat keskimäärin poikia pitempiä sekä painavampia. Kouluiässä lapselle kehittyy lihaksia, voimaa ja vahvuutta. Poikien on todettu menestyvän saman ikäisiä tyttöjä paremmin lihasvoimaa ja -kestävyyttä sekä nopeutta vaativissa suorituksissa. Tytöt puolestaan menestyvät paremmin tasapainoa ja ketteryyttä vaativissa suorituksissa (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 134.)

Biologinen kehitys tapahtuu erityisesti aivojen rakenteessa ja niiden toiminnan muutoksissa. Muutosten ajatellaan olevan yhteydessä lasten kognitiivisten kykyjen kehittymiseen erityisesti ajattelun ja toiminnanohjauksen alueilla. Aivojen

rakenteellisen kehityksen seurauksena tiedon kulku hermosoluissa nopeutuu ratkaisevalla tavalla ja tapahtuessaan mahdollistaa tiettyjen toimintojen kehittymisen. Eräs tärkeä toiminnallinen muutos on se, että eri aivoalueiden sähköinen toiminta on yhä synkronoidumpaa. Tämä tarkoittaa aivojen eri osien parantunutta yhteistoimintaa, joka näkyy esimerkiksi toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa (Nurmi ym. 2006, 73–74.)

3.2 Kognitiivinen kehitys

Jo ennen kouluikää lapsen havaitsemis- ja ajattelutoiminnoissa on tapahtunut muutoksia. Lapsi on oppinut tulkitsemaan eleitä, ilmeitä ja kehon kieltä. Myös ryhmässä toimimisen taidot sekä silmän ja käden yhteistyöhön liittyvät taidot ovat kehittyneet huomasti. Vaikka lapsi kouluiän kynnyksellä oppii erottamaan paremmin mielikuvituksen todellisuudesta, hän edelleen tarvitsee mielikuvitukselleen aineistoa. Lapsi tarvitsee aikaa ja mahdollisuuksia leikkeihin ja roolileikkeihin. Noin seitsemänvuotiaana lapsi osaa jo hallita puheessaan tavanomaiset rakenteet ja muodot. Sanavarasto on kehittynyt paljon, mutta puhe voi olla vielä melko joustamatonta. Lapsi on edelleen sidoksissa kokemusten konkreettisuuteen, ja hän ymmärtää esimerkiksi sananlaskut konkreettisesti (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 136–137.)

Kouluiässä lapsen kyky keskittyä pitkäjänteisesti asioihin kehittyy. Koulussa lapsen on kyettävä toimimaan ohjatuissa ryhmätilanteissa pitkäjänteisesti ja noudattamaan ohjeita. Vähitellen lapselta aletaan myös odottaa, että hän pystyy tekemään annettuja tehtäviä itsenäisesti ja ilman aikuisen valvontaa. Kouluikäinen lapsi on toimelias. Uudenlainen kyky pohtia ja päätellä auttaa häntä hahmottamaan maailmaa eri tavalla kuin ennen. Lukemaan oppimisen myötä, lapsi kykenee itsenäisesti lukemaan asioita niin televisiosta, kirjoista, Internetistä kuin kaikkialta ympäriltään (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 140.)

7-8-vuotiaana lasten kyky ja kiinnostus ymmärtää esineiden ja asioiden yhteisiä piirteitä sekä luokkien ja alaluokkien suhteita kehittyy. Lapsi ymmärtää, että vaikkapa

eläimet ja ruuat ovat eri luokkia, ne jakaantuvat edelleen alaluokkiin, kuten villi- ja kotieläimet tai kasvis- ja liharuuat (Nurmi ym. 2006, 82.)

3.3 Persoonallisuuden kehitys

Kouluikäisen lapsen minäkäsitys ja itsetunto alkavat kehittyä. Persoonallisuuden kehityksessä tärkeitä teemoja ovat muun muassa lapsen laajeneva peili-suhde maailmaan, aktiivisuus, toimeliaisuus ja tuotteliaisuus. Koulu tuo lapsen vuorovaikutussuhteisiin paljon uudenlaisia asioita, koska koulussa lasta ja hänen suorituksiaan arvioidaan. Kouluiässä oppimishaasteet korostuvat, ja niillä on merkitystä myös lapsen minäkäsitykselle. Seitsemänvuotias lapsi tarvitsee vielä paljon aikuisen tukea ja ohjaamista, jotta hän kykenisi suoriutumaan arjesta kotona ja koulussa. Koulun ohjeiden mukaan toimiminen, läksyjen muistaminen ja tekeminen tuovat lapselle vastuuta, joka opettaa häntä itsenäisempään suoriutumiseen. Vaikka lapsi haluaa tehdäkin koko ajan enemmän asioita itse, hän tarvitsee paljon aikuisen emotionaalista tukea ja hoivaa (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 146–147.)

Kouluikäinen lapsi alkaa kuunnella enemmän myös kavereiden mielipiteitä itsestään ja vertailee itseään heihin. Lapsi haluaa edelleen samaistua vanhempiinsa, mutta samaistumisen kohteet lisääntyvät ja alkaa samaistua yhä enemmän myös tovereihinsa. Myös ihanteiden merkitys tulee selvästi esille. Lapsi tavoittelee ihanteitaan ja haluaa kehittyä heidän kaltaisekseen. Ihanteet voivat olla todellisia tai unelmia. Kouluikäiset lapset samaistuvat vahvasti samaa sukupuolta oleviin tovereihinsa. Eroa vastakkaiseen sukupuoleen vahvistetaan esimerkiksi kilpailuissa ja leikeissä, joissa tytöt ja pojat ovat omissa ryhmissään. Tyttöjen ja poikien väliset suhteet näyttävät jo alaluokilla määrittyvän sukupuolen kautta, kun kanssakäymisessä helposti korostuu ”tykkäämisnäkökulma” (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 148, 153.)

3.4 Sosiaalinen kehitys

Kun lapsi siirtyy kouluun, sosiaalisten taitojen merkitys muuttuu yhä tärkeämmäksi. Lapsi alkaa pitää yhä tärkeämpänä sitä, miten vertaiset suhtautuvat häneen ja miten he itse ymmärtävät toisiltaan saamaansa palautetta (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 155.) Kouluiässä liikuntasuoritukset ovat tärkeitä, usein pääsylippu toverien suosioon. Yleensä kouluiän alku on monien harrastusten ja urheilulajien kokeilun aikaa, kunnes omat lajit löytyvät. Toiset löytävät ne sosiaalisista urheilumuodoista, joukkue- ja ryhmälajeista, toiset valitsevat yksilölajeja (Vilkkö-Riihelä & Laine 2006, 86.)

Kouluikänsä tultaessa, tovereiden merkitys lapsen kehitykselle korostuu. Lapsi alkaa kaivata ikätovereidensa seuraa, erityisesti samaa sukupuolta olevia vertaisia. Heidän parissaan hän omaksuu sukupuolelle tyypillistä käyttäytymistä ja oppii toiminnallisia taitoja. Toveripiiriin lisäksi lapsi tarvitsee henkilökohtaisia ystävyys-suhteita, joissa hän oppii luottamusta ja herkkyyttä toisia kohtaan. Tytöt ovat yleensä valikoivampia ystävyys-suhteissaan kuin pojat, koska he menevät ystävydessä läheisemmälle tasolle (Nurmi ym. 2006, 109–110.)

Yhteisten kokemusten ja hauskanpidon lisäksi, ystävyys tarjoaa myös fyysistä apua ja tukea. Ystävyys luo pohjaa myönteiseen minäkäsitykseen ja ystävältä on mahdollista saada palautetta. Vertailun avulla lapsi saa tietoa siitä, onko hän toisten kaltainen. Tämä on tärkeää, sillä kouluiässä lapsi nimenomaan haluaa olla samanlainen kuin muut (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 156–157.)

4 RYHMÄDYNAMIIKKA JA RYHMÄN OHJAAMINEN

Iltapäiväkerhojen ryhmät muodostuvat oppilaista, jotka tulevat eri 1-2-luokilta. Näin ollen he muodostavat uuden ryhmän oman luokkaryhmänsä lisäksi. Ryhmän kehittymisen vaiheet ovat moninaisia ja ryhmän ohjaajilla on iso merkitys ryhmän kehityksen prosessissa. Tässä luvussa käsitellään ryhmädynamiikkaa, ryhmän muodostumisen vaiheita sekä ohjaajan roolia ryhmänohjauksessa. Niin kerho-ohjaajien kuin muidenkin ryhmien ohjaajien on tärkeää tietää ryhmädynamiikasta, sillä ryhmät elävät jatkuvasti – ryhmäläisiä poistuu ja tulee uusia. Lisäksi ohjaajiin voi

tulla myös muutoksia ryhmän muodostumisen eri vaiheissa. Mitä ryhmädynamiikalla tarkoitetaan ja millaisia ovat ryhmän kehityksen vaiheet? Entä mitä ohjaamisella tarkoitetaan ja mitä kaikkea siihen liittyy?

4.1 Ryhmädynamiikka

Yhteisössä toimiminen koetaan usein mielekkääksi ja tärkeäksi osaksi ihmisen elämää. Ryhmään kuuluminen tuo meille tunteen siitä, että olemme osa jotain suurempaa kokonaisuutta. Jokainen meistä toimii erilaisissa ryhmissä päivittäin. Otamme osaa erilaisiin harraste- ja opintoryhmiin, mutta myös työpaikoilla törmäämme tiimityöhön yhä useammin. On hyvä tietää, miten ryhmä muodostuu ja millaisia asioita ryhmän tai ryhmähengen muodostumiseen vaaditaan (Maaseudun sivistysliitto 2017.)

Ryhmässä ihmiset haluavat liittyä emotionaalisesti toisiinsa ja toisaalta säilyttää itsenäisyytensä. Alussa ryhmän jäsenet pyrkivät tutustumaan toisiinsa säilyttäen riittävän turvallisuuden. Olennaista onkin löytää turvallinen asema ryhmässä (Kopakkala 2005, 58.) Ihmisillä on erilaisia motiiveja liittyä ryhmiin. Tavallisesti ryhmä perustuu jäsenten yhteisille intresseille. Lisäksi jäsenet haluavat hyötyä jollain lailla ryhmään kuulumisesta. Yksi haluaa informaatiota, toinen on mukana tutustuakseen uusiin ihmisiin, ja kolmannelle ryhmä tarjoaa mahdollisuuden päästä vaikuttamaan ja verkostoitumaan (Maaseudun sivistysliitto 2017.)

Ryhmädynamiikka syntyy siitä, että ryhmä pyrkii yhdessä ratkaisemaan liittymisen ja erillisyyden välisen dilemman. Erään mallin mukaan ryhmä kehittyy neljän toisiaan seuraavan vaiheen kautta. Kullakin vaiheella on sille tyypillinen ratkaisumalli liittymisen ja erillisyyden pulmaan. Useimmiten ryhmän kehitys ei etene suoraviivaisesti, vaan jokaisen ryhmän kehityskulku on ainutkertainen. Ryhmä etenee ja peruuttaa kehityksessään ja eri vaiheet painottuvat eri tavoin. Tämän mallin avulla voidaan arvioida ryhmän tilaa ja tarpeita ja hahmottaa keinoja, joilla ryhmää voi viedä oikealla tavalla eteenpäin. Tätä ajattelutapaa voi soveltaa paitsi ryhmiin, joiden jäsenet eivät aluksi tunne toisiaan, myös ryhmiin, joiden jäsenet tuntevat

toisensa mutta joutuvat tilanteeseen, jossa heidän täytyy muodostaa uusi ryhmä (Kopakkala 2005, 58–59.)

Iltapäiväkerhoa voisi luonnehtia pienryhmäksi, jossa ollaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja viestinnällä on tärkeä merkitys. Käsittelen seuraavaksi mitä pienryhmällä tarkoitetaan. Pienryhmä koostuu kahden ja 30 jäsenen välillä olevasta jäsenmäärästä. Ylärajaa on vaikeaa asettaa tarkasti, mutta 30 (ehkä jo 20) ylittävä jäsenten lukumäärä on vaikeasti johdettava eikä sitä useinkaan voi estää hajoamasta pienemmiksi alaryhmiksi. Pienryhmistä voidaan erottaa ns. psykologiset ryhmät. Psykologinen ryhmä koostuu ihmisistä, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään, ovat tietoisia toisistaan ja tuntevat olevansa ryhmä. Psykologisen ryhmän tärkeät piirteet liittyvät jäsenten väliseen vuorovaikutukseen. Vuorovaikutus voi olla kasvokkaista tai sähköpostin käyttöön perustuvaa. Psykologisessa ryhmässä jäsen on tietoinen muista ryhmän jäsenistä ja siitä, montako heitä on. Lisäksi jokaisen ryhmän jäsenen tulee tietää kuuluvansa tähän ryhmään. Ryhmän yhteiset tavoitteet ja rakenne määrittelevät myös psykologisia ryhmiä (Pennington 2005, 8-9.)

Koulumaailman pienryhmä dynamiikassa on useita eroavaisuuksia suurryhmään verrattuna. Eräs merkittävin ominaisuus pienryhmässä on siinä saatava lämpö ja tuki. Pienryhmässä aktiivinen osallistuminen on mahdollista kaikille ryhmän jäsenille. Tämä etu koskee sekä puheliaita että hiljaisia oppilaita. Pienryhmässä ne esteet, jotka pitävät vähäpuheisia sivussa suurryhmissä, väistyvät ainakin osittain. Pienessä ryhmässä henkilökohtainen sitoutuminen on aina vahvempaa ja toiminnan valvominen helpompaa. Pienryhmän sisäinen kontrolli pitää myös helpommin oppilaat tavoitteiden parissa. Kun vuorovaikutus-suhteita ei ole kovin paljon, jokaisella on mahdollisuus tuoda omat näkökulmansa esiin ja tulla kuulluksi. Kokemus osallisuudesta lisää pyrkimystä yksimielisyyteen. Usein ristiriidat pienryhmissä ovat henkilökohtaisia, mutta yleisesti niitä pyritään välttämään (Haapaniemi & Raina 2014, 128–130.)

Miten vuorovaikutuksen merkitys näkyy pienryhmässä? Vaikka lämmön ja tuen ilmaukset ovat tavallisia, jäsenten henkilökohtaiset ominaisuudet vaikuttavat ristiriitojen syntymiseen. Temperamentit, ryhmästatukset, roolit, vuorovaikutus- ja tunnesuhteet vaikuttavat ryhmään. Oppilaiden temperamentti piirteet vaikuttavat

ryhmädynamiikkaan mielenkiintoisella tavalla. Ne vaikuttavat niin ryhmän ilmapiiriin kuin ryhmässä toimimiseen. Rooleista puhuminen on ryhmän kanssa tärkeää, sillä oppilaita tulisi rohkaista erilaisiin rooleihin. Pienryhmä on suurryhmää helpompi sitouttaa pedagogisiin tavoitteisiin ja samalla oppilaat saavat kokemuksen roolien merkityksestä tehtävien suorittamisesta (Haapaniemi & Raina 2014, 130, 132.)

Millainen merkitys ympäristöllä on? Ympäristötekijöillä on iso vaikutus pienryhmiin. Näitä ovat fyysiset, sosiaaliset ja aikatekijät. On todettu, että valaistuksen määrä, käytettävissä oleva tila ja melutaso vaikuttavat ryhmän jäsenten tyytyväisyyteen ja vuorovaikutukseen. Ryhmien yhdessäoloaika vaihtelee suuresti. On ryhmiä, jotka tapaavat vain kerran tai sattumalta ja toisia, jotka kokoontuvat useita kertoja määräajan kuluessa. Aikajänne vaikuttaa ryhmän olemukseen niin, että siitä erottuu selviä kehitysvaiheita. Vakiintuneisiin ryhmiin tulevat uudet jäsenet sosiaalistuvat ryhmässä normeihin ja sääntöihin (Pennington 2005, 24–26.)

4.2 Ryhmän vaiheet

Ryhmän alussa osallistujat jännittävät hiukan uusia kumppaneitaan ja arvioivat omaa asemaansa ryhmässä. Uusi ryhmä on aina haaste, sillä se merkitsee uusien roolisuhteiden rakentamista. Ne puolestaan edellyttävät tarkkailua, opettelua ja harjoittelua. Osallistujat tutkailevat tilannetta, toisiaan ja pyrkivät jo alussa antamaan itsestään myönteisen kuvan muille. Ryhmän toisessa vaiheessa jäsenten keskinäinen vuorovaikutus lisääntyy. Ryhmädynamiikka on tavallaan turvallisuusmatematiikkaa. Ihminen tutustuu yhteen ihmiseen kerrallaan. Yksikin ”turvaihminen” ryhmässä tekee olon paljon kotoisammaksi. Yhteenkuuluvuuden tunne rakentuu ja syvenee nopeasti. Tässä vaiheessa syntyvät ystävyysuhteet ovat usein vankkoja ja kestäviä. Kolmannessa vaiheessa ryhmässä vallitsee lämmin tunnelma. Toisia tavataan myös ryhmän ulkopuolella. Ryhmä tuntuu yhdeltä kokonaisuudelta, jossa ohjaajakin koetaan yhdeksi mukavaksi jäseneksi muiden joukossa. Neljännessä vaiheessa turvallisuus on lisääntynyt niin paljon, että yksilöiden keskinäinen erilaisuus ja erimielisyys voidaan hyväksyä osaksi ryhmän elämää. Ryhmän raja ulkopuolisiin on käynyt joustavaksi ja läpäiseväksi. Ryhmään

voi tulla uusi jäsen tai joku voi siitä poistua ilman että ryhmä taantuu aikaisempaan vaiheeseen (Kopakkala 2005, 62–63, 67–68, 76–77, 82–83.)

4.3 Ohjaajan rooli

Ohjaajat ovat luonteeltaan ja olemukseltaan keskenään erilaisia. Ohjaamiseen vaikuttaa aina ihmisen oma persoonallisuus, ja siksi puhutaan persoonasta työvälineenä. Persoonallisuuden piirteet eivät suoraan kerro, kenestä tulee hyvä ohjaaja. Perusluonteeltaan hiljainen ihminen voi olla ihan yhtä hyvä ohjaaja kuin puhelias henkilö. Tärkeintä on oppia tuntemaan itsensä ja löytää omat tavat toimia ohjaajana. Itsensä tunteminen antaa paremmat valmiudet toimia erilaisissa ohjaustehtävissä (Kalliola, Kurki, Salmi, Tamminen-Vesterbacka 2010, 10–11.)

Ohjaajan asema ryhmässä on keskeinen. Osallistujat ovat kiinnostuneita ohjaajan pätevyydestä, luotettavuudesta ja laadusta. Hänen hyväksynnän ja kielteisyyden osoitukset havaitaan tarkasti, ja ne muokkaavat ryhmän normeja ja syntyvää kulttuuria. Osallistujat tuntuvat kiihkeästi etsivän ohjaajalta vihjeitä oikeasta tavasta olla ryhmässä (Kopakkala 2005, 63.)

Ohjaajalla on useita tehtäviä ryhmässä. Sisäinen organisointi mahdollistaa työnjaon ja toimintaprosessien syntymisen. Palautteen antaminen ohjaa pois vääriltä poluilta ja mahdollistaa työnjaon. Ilman palautetta työnjako rapautuu ja ryhmäläinen ei voi olla varma toimiiko hän oikein. Resurssien hankkiminen on välttämätöntä ryhmän olemassaololle. Jos niitä ei ole riittävästi, ryhmä tuhoutuu tai hajoaa. Riittävä tiedon välittäminen sekä ryhmän sisäisestä tilanteesta että ulkoisista olosuhteista on tavoitteellisen toiminnan edellytys (Kopakkala 2005, 89.)

Ohjaaminen on monimuotoista ja tavoitteiltaan sekä sisällöltään vaihtelevaa toimintaa. Sitä määrittävät niin toimintaympäristö kuin kohderyhmät. Ohjaaminen on kohtaamista, keskustelua, kuuntelua, vuorovaikutusta ja läsnäoloa. Ohjaamiseen kuuluu olennaisena osana kasvatuksellisuus etenkin silloin, kun kyseessä on työskentely lasten ja nuorten kanssa. Ohjaamiseen kuuluvat erilaiset ohjaustilanteet, jotka ovat pääasiassa tavoitteellisia ja suunnitelmallisia. Ohjaustoiminnan suunnittelu

lähtee tavoitteista ja tämän jälkeen ohjaaja toteuttaa toimintaa suunnitelman mukaisesti (Kalliola ym. 2010, 8-9.)

Ohjaaminen edellyttää oppijan henkilökohtaisten vahvuuksien sekä ennen kaikkea tuen tarpeen tuntemista. Ohjaustilanne edellyttää myös vaihtelevia vuorovaikutuksen menetelmien käyttöä. Aamu- ja/tai iltapäivätoiminnan ohjaajana tuetaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Ryhmän säännöt ja arvot muovaavat osaltaan lapsen sosiaalista kasvua. Peleissä ja leikeissä lapsi voi turvallisesti harjoitella myös kielteisten tunteiden hallintaa: epäonnistumista, häviämistä jne. Ohjaajan tehtävä on auttaa tunteiden käsittelyssä ja hallinnassa. Toiminta on tavallisesti ryhmätoimintaa, joten ohjaajan on hallittava myös ryhmän ohjaaminen. Ohjaaminen ja avustaminen koulutehtävien tekemisessä ovat keskeinen osa aamu- ja iltapäivätoimintaa. Varsinkin tuen tai erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille tämä on tärkeää (Hiltunen ym. 2014, 134–135.)

5 KIUSAAMINEN

Monilla on varmasti kokemusta jonkinlaisesta kiusaamisesta koulussa tai työpaikalla. Vaikka henkilökohtaista kokemusta ei olisikaan, on jokainen todennäköisesti ollut todistamassa kiusaamista toiseen ihmiseen. Kiusaaminen on iso ongelma ja keinoja puuttumiseen kehitellään jatkuvasti. Kiusaaminen voi tapahtua monella eri tasolla; henkisesti, fyysisesti tai sosiaalisesti. Nykyään myös nettikiusaaminen on yleistä. Liian usein kiusattuja kehoitetaan olemaan välittämättä, jolloin kiusaaminen loppuu. Tämä vain vahvistaa kiusatun roolia uhrina ja toteamusta, ettei asialle voi mitään. Kiusaamiseen on tärkeää reagoida ja ryhdyttävä konkreettisiin toimiin. Tässä luvussa tarkastellaan kiusaamisen määritelmää sekä poikien ja tyttöjen välisen kiusaamisen eroja. Lisäksi esille tuodaan kiusaamisen vaikutuksia ja malleja, joilla on pyritty puuttumaan kiusaamiseen.

5.1 Mitä kiusaaminen on?

Kiusaamista on kun yksi tai useampi toistuvasti tai pidemmän ajan kuluessa kohdistaa tietoista ja aktiivista kielteistä käytöstä yhtä tai useampaa kohtaan ja sulkee heidät pois ryhmästä (Höistad 2003, 79–80.) Kiusaamisen määritelmään liitetään myös tarkoituksellisuus; tiedostamattaan ei kukaan kiusaa (Hamarus 2008, 12.) Vaikka arkikielen sanalla ”kiusaaminen” viitataan usein kiusoitteeluun tai pieneen kiusatekoon, on sillä psykologisessa kielenkäytössä toinen merkitys. Kiusaamisella tarkoitetaan toistuvasti kohdistuvaa vihamielistä käyttäytymistä yhteen ja samaan henkilöön – tarkoituksellista harmin, haitan tai mielipahan aiheuttamista. Kiusaamiselle on olennaista myös osapuolten epätasapaino, joka voi perustua ikään, fyysiseen voimaan, asemaan ryhmässä tai muihin ominaisuuksiin. Olennaista on, että kiusaajalla on valtaa tai voimaa, jonka avulla hän saa yliotteen kiusatusta. Kiusaaminen on voiman tai vallan väärinkäyttöä (Salmivalli 2010, 12–13.)

Ruumiillinen epätasapaino tarkoittaa sitä, että toinen on fyysisesti vahvempi tai isokokoisempi kuin toinen. Henkisellä epätasapainolla tarkoitetaan, että toinen on henkisesti alakynnessä, eikä pysty puolustautumaan tasavertoisesti toista vastaan: toinen käyttäytyy alistavasti, on sanavalmiimpi, äänekkäämpi tai osaa manipuloida muita puolelleen, kun taas toinen voi olla epävarma, hiljainen tai käyttäytyä kohteliaasti ja hillitysti. Sosiaalinen epätasapaino voi tarkoittaa, että kiusaajalla on enemmän kavereita ympärillään, kun taas kiusatulla ei ole yhtään ystävää (Hamarus 2008, 12.)

Onko tyttöjen ja poikien välisessä kiusaamisessa eroja? Poikien harjoittama kiusaaminen on helpompi tunnistaa kuin tyttöjen, koska se on sekä meluisampaa että selvempää. Kiusaaminen ilmenee ulkoisesti, se on sekä sanallista että fyysistä. Sanallisessa kiusaamisessa uhria ilkutaan muiden kuullen; huomautellaan vaatteista, nimitellään kovaäänisesti, haukutaan pelkuriksi tai uhkaillaan. Fyysistä kiusaamista on esimerkiksi työntäminen, nahistelu, potkiminen, kampittaminen tai omaisuuden luvaton ottaminen/tuhoaminen.

Tytöt puolestaan kiusaavat toisiaan tavoilla, joita aikuisten on vaikea huomata. Tytöt harrastavat poikia enemmän kaikenlaisia sosiaalisia pelejä, joilla he hankkivat toistensa suosiota. Tyttöjen kiusaaminen on luonteeltaan henkilökohtaisempaa ja hiljaisempaa. Tyttöillä on poikia parempi kyky löytää toistensa heikot kohdat ja käyttää niitä hyväkseen. Juoruja levitellään ja selän takana puhutaan. Myös joukon

ulkopuolelle jättäminen on tyypillistä. Tytöt voivat kaikessa hiljaisuudessaan ja hymyssä suin kiusata, irvailla ja sanoa mitä ilkeimpiä ja vastenmielisempiä asioita toisistaan tai jopa toisilleen. Tyttöillä on usein kyky kiusata niin hienostuneella tavalla, että kukaan maailmassa ei voisi kuvitellakaan, että juuri tämä tyttö voisi syyllistyä mihinkään tällaiseen. Jopa mukavimmat ja kunnollisimmatkin tytöt voivat, kaikessa hiljaisuudessaan ja vieläpä hymyssä suin, käyttäytyä alistavasti ja nöyryyttävästi toisia kohtaan. Lisäksi tytöt osaavat vaihtaa kasvojensa ilmettä salamannopeasti. He voivat kymmenesosasekunnissa vaihtaa ilmeensä halveksunnasta ystävälliseksi hymyksi. Monilla tyttöillä on myös hyvät sosiaaliset taidot, joita he voivat käyttää kielteisillä tavoilla (Höistad 2003, 94–100.) Eroista huolimatta tyttöjen kesken voi esiintyä fyysistä väkivaltaa, ja pojatkin osaavat puhua toisistaan pahaa (Hamarus 2012, 38).

5.2 Kiusaamisen vaikutukset

Kiusaamalla kiusaaja hakee asemaa ryhmässä, luokassa tai koulussa. Taustalla voi olla pelko yksin jäämisestä. Kiusaaminen vahvistaa kiusaajia pysymään koossa, kun jaetaan tarinoita kiusatuista ja pidetään hauskaa toisen kustannuksella. Kiusaaminen ikään kuin raamittaa sosiaalisen kanssakäymisen ja antaa sille sisältöä. Kiusaamisen taustalla voi olla myös kiusaajan kokemus tai pelko siitä, että häntä ei tunnusteta ja arvosteta yhteisössä. Kiusaaminen on hänelle keino hakea tietty asema ryhmässä tai luokassa (Hamarus 2012, 43.)

Tutkimuksissa on todettu kiusatuksi joutumisen olevan yhteydessä muun muassa yleiseen ahdistuneisuuteen, sosiaaliseen ahdistuneisuuteen, huonoon itsetuntoon, yksinäisyyteen ja kielteiseen minäkuvaan (Salmivalli 2010, 26.) Kiusatuista ei tavallisesti tule ajan mittaan aggressiivisiä vaan pikemminkin yhä arempia, vetäytyväisempiä ja vähemmän aggressiivisiä. Pitkään jatkuva kiusatuksi joutuminen on aina uhka terveelle kehitykselle. Tutkimuksissa on osoitettu, että pitkään kiusaamista kokeneitten lasten psykososiaaliset ongelmat lisääntyvät edelleen sekinkin jälkeen, kun kiusaaminen on jo loppunut (Salmivalli 2010, 27–28.)

Uusimman aivotutkimuksen mukaan sosiaalinen eristäminen ja epäoikeudenmukainen kohtelu aktivoivat aivoissa samoja alueita kuin kokiessamme fyysistä kipua. Tästä johtuen kiusaaminen vaikuttaa meissä syvästi ja pitkään. Muistamme parhaiten ja kauimmin tunnekokemukset. Kiusaaminen aiheuttaa monia tunteita: ahdistusta, yksinäisyyttä, nolaamista, itsetunnon heikkenemistä, häpeää, vihaa tai inhoa (Hamarus 2012, 53–54.) Pitkään jatkuneen kiusaamisen seurauksena uhri muuttuu näkymättömäksi: häntä ei enää ole. Kun lapsi, jonka minuus on vielä kasvuvaiheessa, joutuu tällaiseen tilanteeseen, on sillä tuhoava vaikutus häneen. Vähitellen kiusattu alkaa itsekin uskoa, mitä hänestä sanotaan (Holmberg-Kalenius 2008, 33.)

Kiusaaminen vaikuttaa yhteisöllisesti. Luokka, jossa esiintyy kiusaamista, kätkee sisäänsä pelkoa. Myös luovuus ja ilmaisu tukahtuvat tällaisessa ympäristössä. Ilo haihtuu ja tilalle tulee ahdistus, kouluun meno tuntuu vastenmieliseltä, samoin oppiminen. Kiusaava yhteisö voi olla näennäisesti yhteisöllinen, mutta sen yhteisöllisyys ei kuitenkaan ole eheä. Yhteisö näyttää pintapuolisesti toimivan hyvin, mutta, näennäinen eheys perustuukin jonkun jäsenen eristämislle. Kiusaamisen avulla rakentunutta yhteisöä pitää yllä pelko ja jatkuva keinotekoinen yhteisöllisyys. Yhteisöllisyys on rikkiäistä ja perustuu vallan väärinkäyttämislle (Hamarus 2008, 76, 78.)

Kiusaaminen vaikuttaa myös yksilöllisesti. Pitkään jatkunut kiusaaminen aiheuttaa henkisiä vaurioita, ja nämä voivat pulpahtaa myöhemminkin esiin. Sairaalajaksot, terapiakäynnit, sairauslomat ja työkyvyttömyyseläke ovat kalliita laskuja kiusaamisesta. Opiskelun näkökulmasta kiusaaminen voi vaikuttaa kiusatun valitsemiin valinnaisaineisiin, kun hän pyrkii karttamaan sellaisia valintoja, joihin kiusaaja osallistuu. Kiusaaminen saattaa vaikuttaa myös kiusatun identiteettiin ja ohjata sitä kautta ammatinvalintaa. Kiusaamisen luomassa ilmapiirissä kaikki toimivat vain varmistaakseen, että eivät tee mitään noloa. Varman päälle pelaaminen johtaa kankeuteen ja jäykkyyteen. Luokkaan syntyy ilmapiiri, jossa ei tohdi viitata tai muutenkaan osoittaa kiinnostusta oppimiseen (Hamarus 2008, 78–79.)

5.3 Miten kiusaamiseen on puututtu?

Vaakamalli® perustuu Päivi Hamaruksen väitöskirjan tutkimustietoon. Vakaamalli® on kaksiosainen toimintamalli kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi ja kiusaamiseen puuttumiseksi. Se koostuu kiusaamisen havaitsemisesta, akuutteihin kiusaamistilanteisiin puuttumisesta ja sellaisen toimintaympäristönluomisesta, joka ehkäisee kiusaamisen syntymistä. Mallissa on oleellista, että kun kiusaamiseen puututaan, samalla vahvistetaan ennaltaehkäiseviä toimia luokassa. Molempien vaakakuppien tulee olla vahvoja: puuttumisen rakenteet ovat kunnossa ja arjen ennaltaehkäisevä työ on jatkuvaa. Tasapainotettu Vaakamalli® ei ole irrallinen koulutuspaketti oppilaille eikä se lisää työmäärää. Se auttaa opettajaa ja oppilaita luomaan turvallisen yhteisön, joka toteutuu osana normaalia arjen työtä.

Vaakamallin® kaksi puolta ovat puuttuminen ja ennaltaehkäiseminen. Puuttumiseen kuuluvat kiusaamisen havaitseminen, puheeksi ottaminen ja kiusaamistilanteen selvittely. Ennaltaehkäisyn ensimmäinen askel on tieto kiusaamisilmiöstä. Kun kerrotaan, että kiusaamalla kiusaaja tavoittelee lisää valtaa, oppilas joutuu miettimään, haluaako hän tukea sellaista. Kun oppilaat ymmärtävät tämän, he joutuvat miettimään omaa haluaan olla mukana valtataistelussa. Kiusaajan toiminnalta menee pohja pois, kun tulee avoimesti esille, että kiusaajan pyrkimys onkin oman aseman tavoittelu. Kiusaamisilmiön avaaminen tästä näkökulmasta antaa oppilaille uuden mahdollisuuden tarkkailla ja muuttaa käyttäytymistään (Hamarus 2008, 83–87.)

KiVa Koulu (Kiusaamisen Vastainen tai Kiusaamista Vastustava Koulu) kehitettiin Turun yliopiston psykologian laitoksen ja Oppimistutkimuksen keskuksen yhteistyönä. Tällä hetkellä jo yli 2 200 suomalaiskoulu on rekisteröitynyt ohjelman käyttäjäksi, ja sen kohteena on satojatuhansia lapsia ja nuoria. KiVa Koulu ohjelmassa korostetaan vaikuttamista koko ryhmään, myös niihin lapsiin ja nuoriin, jotka enimmäkseen seuraavat kiusaamista sivussa. Tarkoituksena on saada heidät tukemaan kiusattua ja vastustamaan kiusaamista. Lisäksi tarvitaan päättäväistä, systemaattista puuttumista esille tuleviin kiusaamistapauksiin: kiusaajan toimintaan on puututtava ja se on saatava loppumaan. Kiusattujen on saatava riittävä tuki ja heille on osoitettava, että kiusaamisesta aiotaan tehdä loppu.

KiVa Koulun yleisten toimenpiteiden tavoitteena on lisätä kaikkien oppilaiden tietoisuutta ryhmän merkityksestä kiusaamisessa – ja sen lopettamisessa.

Tavoitteena on saada oppilaat kiusaajan kannustamisen sijaan puolustamaan kiusattua. KiVa Koulu ohjelman yleisten toimenpiteiden keskeinen osa ovat oppitunnit. Ohjelmaa toteutettavissa alakouluissa on KiVa-oppitunteja ensimmäisellä ja neljännellä luokalla. Monilla oppitunneilla keskitytään siihen, millainen rooli ryhmällä on kiusaamisen ylläpitäjänä tai lopettajana. Aiheita käsitellään monin eri tavoin, esimerkiksi keskustelujen, ryhmätöiden, lyhytfilmien ja toiminnallisten harjoitusten avulla (Salmivalli 2010, 145–147.)

6 ILTAPÄIVÄKERHOLAISTEN HAASTATTELUT

Opinnäytetyötäni ajatellen halusin toteuttaa puolistrukturoidut haastattelut kahdelle eri Setlementti Puijolan iltapäiväkerhoryhmälle - sekä Snellmanin koululle että Haapaniemen koululle. Valitsin tämän menetelmän, sillä olin kiinnostunut kokeilemaan kuinka haastattelut toimivat iltapäiväkerhoikäisille. Molemmat iltapäiväkerhoryhmät tulivat tutuiksi harjoitteluni aikana. Jo harjoitteluni aikana ryhmissä oli eroja niin yleisessä ilmapiirissä kuin ryhmän lasten välisissä suhteissa. Nyt saisin mahdollisuuden tarkastaa kahta eri ryhmää ja verrata tuloksia ryhmien välillä. Ennen haastatteluja suunnittelin lupalomakkeen (liite 1) iltapäiväkerholaisten vanhemmille. Lomakkeessa kerroin opinnäytetyöstäni, sen tavoitteista sekä pyysin lupaa toteuttaa haastatteluja lapsille. Palautus aikaa lomakkeille annoin kaksi viikkoa. Lupalomakkeiden jakohetkellä Snellmanin koulussa kerholaisia oli 31 ja Haapaniemen koulussa 24. Snellmanissa lupalomakkeita palautui 23 kappaletta, joista 19 annettiin lupa haastatteluihin. Haapaniemellä lupalomakkeita palautui 19 kappaletta, joista 18 annettiin lupa haastatteluihin.

6.1 Haastattelujen suunnittelu

Puolistrukturoidussa haastattelussa haastateltaville esitetään samat tai likipitään samat kysymykset samassa järjestyksessä. Haastattelulle on mietitty teemat, mutta niiden lisäksi on valmisteltu tarkkoja kysymyksiä, jotka kaikki esitetään haastateltaville. Puolistrukturoitu haastattelu sopii tilanteisiin, joissa on päätetty

haluttavan tietoa juuri tietyistä asioista, eikä haastateltaville näin ollen haluta tai ole tarpeellista antaa kovin suuria vapauksia haastattelutilanteessa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Ensimmäiseksi aloin miettimään sopivia kysymyksiä puolistrukturoituun haastatteluun. Syventävän harjoitteluni aikana kerkesin näkemään hyvin iltapäiväkerhon arkea, joten pystyin huomioimaan sen myös suunnittelussa. Kysymyksiä ei saisi olla liian monta, jotta lapset jaksaisivat keskittyä mahdollisimman hyvin. Tarkoitukseni oli suunnitella avoimia kysymyksiä, jotta vältettäisiin kyllä-ei-vastaukset. Tästä huolimatta ikätaso piti huomioida, etteivät kysymykset muotoutuisi liian abstrakteiksi. Suunnittelussa piti huomioida myös kuinka välttäisin ”en tiedä”-vastauksia. Päädyin suunnittelemaan neljä kysymystä, joiden avulla tavoitteenani olisi saada selville kuinka 6-7-vuotiaat iltapäiväkerholaiset ymmärtävät mitä kiusaaminen on, ovatko he kokeneet tai nähneet kiusaamista koulussa/iltapäiväkerhossa, kuinka he itse voisivat auttaa kiusattua ja pitäisikö heidän mielestään kiusaamisesta puhua iltapäiväkerhossa. Eräässä vaiheessa aloin miettimään pitäisikö haastattelujen tueksi ottaa mukaan kuvia, joiden avulla kiusaamista voitaisi havainnollistaa selkeämmin. Tulostin Internetistä neljä kuvaa, joissa ilmenee kiusaamista eri-muodoissa; suorakiusaaminen, epäsuorakiusaaminen, fyysinen kiusaaminen sekä kuva yleiskiusaamisesta, jossa näkyy myös auttajan rooli.

Kuvien etsintä osoittautui hieman haasteelliseksi, sillä halusin löytää kuvia, joissa esiintyisi piirros-/eläinhahmoja. Ajattelin piirroskuvien ylläpitävän kiinnostusta ja herättävän ajatuksia. Monista eri hakusanoista huolimatta onnistuin löytämään vain yhden eläinhahmokuvan, joka sopi kiusaamisen tematiikkaan (liite 9). Loput sopivat kuvat löysin piirrostyleihin toteutetuista ihmishahmoista. Kysymysten ja kuvien suunnittelun jälkeen täytyi vielä miettiä sopivaa tilaa haastattelujen toteuttamiseen. Kahdenkeskeisiä haastatteluja varten ajattelin aluksi esimerkiksi tyhjää luokkatilaa iltapäiväkerhotilan läheisyydestä - näin lapsi pystyisi keskittymään haastattelutilanteeseen ilman ylimääräisiä ärsykeitä. Pohdinnan jälkeen tulin siihen tulokseen, että toteutan haastattelut porrastetusti iltapäiväkerhotilassa. Ajattelin sen olevan lapsillekin mukavampi kun tutut ohjaajat ovat samassa tilassa, eikä tarvitse jännittää sitä että joutuisi vieraaseen luokkaan tuntemattoman henkilön kanssa. Kerhotilassa on helposti muita ärsykeitä ja muut lapset saattaisivat uteliaisuuttaan

puuttua haastattelutilanteisiin mutta olin valmis luottamaan siihen, että haastattelut toteutuvat näinkin.

6.2 Haastattelujen toteuttaminen

Aloitin haastattelujen tekemisen Snellmanin koulusta. Toteutin haastattelut iltapäiväkerhotilassa, kuten suunnittelinkin. Iltapäiväkerho-ohjaajat vielä ohjeistivat lapsia, että haastatteluissa on aina yksi kerrallaan ja ettei niitä saa mennä häiritsemään. Lapset kuuntelivat ohjeistuksia ja haastattelut toteutuivat kahdenkeskeisinä. Huomasin kuinka uteliaasti ja reippaasti iltapäiväkerholaiset tulivat haastattelupaikalle, kun sanoin heille että nyt tarvitsen teidän apuanne. Ennen haastatteluja arvioin yhden haastattelun kestoksi 5-10 minuuttia, mutta haastattelutilanteessa keskimääräinen kesto oli 2-3 minuuttia. Haastattelutilanteen jälkeen lapset hakeutuivat omiin touhuihin, enkä havainnut tai kuullut että he olisivat keskustelleet haastattelusta toistensa kanssa. Suurin muutos haastattelutilanteessa oli kuvien käytöllä. Aluksi otin kuvat lähinnä tueksi, joita tarvittaessa hyödyntäisin, mutta huomasin jo ensimmäisessä haastattelussa kuinka kuvat saivat suosiota ja helpottivat kysymyksiin vastaamista. Siitä edespäin päätin käyttää kuvia jokaisessa haastattelussa tarkoituksellisesti. Harmillisesti haastattelupäivänä moni luvansaanut lapsi ei ollut paikalla, joten Snellmanissa otanta jäi pieneksi. Kaiken kaikkiaan sain haastateltua yhdeksän lasta (4 tyttöä, 5 poikaa).

Pari päivää myöhemmin lähdin tekemään haastattelut Haapaniemen koululle. Myös tällä kertaa toteutin haastattelut kerhotilassa ja höydynsin kuvia jokaisessa haastattelussa. Lapset keskittyivät hyvin haastattelutilanteeseen, vaikka lapsia oli kyseenomaisena päivänä paljon iltapäiväkerhossa. Yhden haastattelun kesto oli noin 2-3 minuuttia. Onnekseni haastattelupäivänä luvan saaneita lapsia oli paljon paikalla, joten sain hyvän otannan. Kaiken kaikkiaan sain toteutettua 15 haastattelua (7 tyttöä, 8 poikaa).

6.3 Tulokset

Haastatteluissa kysyin seuraavat kysymykset;

1. Mitä kiusaaminen sinun mielestäsi on?
2. Onko sinua kiusattu koulussa tai iltapäiväkerhossa? Oletko nähnyt kiusaamista?
3. Miten sinä voit auttaa kiusattua?
4. Kaikki eivät ymmärrä, mitä kiusaaminen on ja miltä se tuntuu. Pitäisikö sinun mielestäsi kiusaamisesta puhua iltapäiväkerhossa?

Haastatteluissa kävi ilmi, että useat lapset kokevat haukkumisen osana kiusaamista. Osa lapsista näyttivät kuvia apuna käyttäen, että töniminen ja selän takana puhuminen ovat myös kiusaamista. Useat lapset ilmaisivat ajatuksensa selkeästi ja jotkut lapsista käyttivät enemmän kuvia ilmaistakseen omat ajatuksensa.

Haastattelutilanteissa lapset kertoivat kokeneensa vain harvoin kiusaamista koulussa tai iltapäiväkerhossa. Aina kun lapsi vastasi tähän kysymykseen ”kyllä”, kysyin tarkentavana kysymyksenä millaista kiusaamista hän on kokenut ja missä. Muutamat lapset sanoivat kokeneensa joskus tönimistä, erityisesti koulun puolella. Vaikka useimmat haastattelemani lapset eivät ole kokeneet kiusaamista, monet heistä ovat kuitenkin nähneet tilanteita, joissa toisia kiusataan. Haastattelutilanteissa en kysynyt tarkemmin millaista kiusaamista he ovat nähneet. Muutamat lapset, jotka vastasivat tähän kysymykseen ”kyllä”, näyttivät kuvista kiusaamistilanteita, joita he ovat nähneet kohdistettuna toisiin.

Haastattelujen perusteella lapset tuntuivat tietävän hyvin, kuinka kiusattua voisi auttaa. Useat lapset kertoivat voivansa auttaa siten, että kertoisivat kiusaamisesta aikuiselle. Myös lohduttavat sanat ja teot mainittiin auttamisen keinoina, esimerkiksi kysymällä ”mikä on” tai ”pyytämällä leikkimään”. Eräs poika oli valmis antamaan euron kiusatulle, jotta hänelle tulisi parempi mieli.

Kaiken kaikkiaan toteutin 24 haastattelua, ja 50 % haastatteluihin osallistuneista lapsista oli sitä mieltä, että kiusaamisesta voisi puhua iltapäiväkerhossa. Muutamissa haastatteluissa lapset totesivat tämän ”ehkä” olevan tarpeellista, kun taas monet sanoivat suoraan ”ei”. Lasten ilmaisemiin mielipiteisiin en kysynyt tarkentavia perusteluja.

Puolistrukturoidun haastattelun perusteella Snellmanin koululla olevista iltapäiväkerholaisista 8/9 ei ole kokenut kiusaamista koulussa tai iltapäiväkerhossa. 4/9 mainitsi nähneensä kiusaamista ja 5/9 oli sitä mieltä, että kiusaamisesta voitaisi puhua iltapäiväkerhossa. Haapaniemen koululla 9/15 ei ole kokenut kiusaamista koulussa tai iltapäiväkerhossa. 10/15 mainitsi nähneensä kiusaamista ja 7/15 oli sitä mieltä, että kiusaamisesta voitaisi puhua iltapäiväkerhossa. Haastattelujen tulokset kokonaisuudessaan (liite 8).

7 KYSELY VANHEMMILLE

Haastattelujen tuloksien perusteella monet iltapäiväkerholaiset olivat sitä mieltä, että kiusaamisesta voitaisi puhua iltapäiväkerhotoiminnassa. Ennen kuin alkaisin menetelmiä kokoamaan, halusin vielä selvittää, millaisilla keinoilla iltapäiväkerholaisten vanhemmat toivoisivat kiusaamista käsiteltävän iltapäiväkerhossa. Näiden tulosten pohjalta voisin alkaa kokoamaan menetelmiä.

7.1 Kyselyn suunnittelu

Suunnittelu vaiheessa pyrin minimoimaan kysymysten määrää sekä tiivistämään isoja kokonaisuuksia, jotta kyselyyn vastaaminen olisi mahdollisimman vaivatonta ja toivon mukaan niitä palautuisi mahdollisimman paljon. Kyselyssä (liite 2) halusin vielä kysyä vanhemmilta, ovatko heidän lapsensa puhuneet kotona, että he kokisivat kiusaamista koulussa ja/tai iltapäiväkerhossa. Nyt kun olin kysynyt asiaa lapsilta, olisi mielenkiintoista kuulla vanhempien versio tästä kysymyksestä. Kysymykseen saatettaisi vastata yhdellä sanalla, mutta osa vanhemmista saattaisivat vastata tarkemminkin, joten päätin pitää kysymyksen.

Toinen ja samalla keskeisin kysymykseni oli kuinka kiusaamista toivottaisi käsiteltävän iltapäiväkerhossa. Suunnittelin tästä monivalintakysymyksen, johon sai valita useamman vaihtoehdon. Vaihtoehtoja suunnitellessani mietin itse kuinka

kiusaamisen teemaa voitaisi käsitellä iltapäiväkerhotoiminnassa ja kirjasin ideoitani ylös. Loput vaihtoehdot löysin selaamalla erilaisia internetlähteitä ja keskustelu foorumeja. Päädyin monivalintakysymykseen, jotta saisin mahdollisimman hyvän käsityksen siitä, millaisilla keinoilla vanhemmat toivoisivat kiusaamista käsiteltävän. Kyselyn loppuun annoin vanhemmille mahdollisuuden halutessaan tuoda esiin omia ideoita siitä, miten kiusaamista voitaisi käsitellä. Tällä tavalla toivoin luovani vanhemmille tunteen, että heidän ajatuksia kuunnellaan ja ideoita otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Myös ohjaajani oli kiinnostunut tietämään onko vanhemmilla mahdollisia omia ideoita. Kyselyt jaettiin vanhemmille iltapäiväkerholaisten reissuvihkojen välissä. Arvioin, että kahden viikon vastausaika olisi jälleen riittävä.

7.2 Kyselyn tulokset

Molemmissa kerhoryhmissä kyselyjä jaettiin noin pari kymmentä. Kyselyjä palautui Snellmanin koululta 11 ja Haapaniemen koululta 8. Eniten vanhemmat toivoivat lapsille sopivia, toiminnallisia pari-/pienryhmäharjoituksia (14 valintaa). Iltapäiväkerhoissa tuetaan lapsen kasvua ja kehitystä, johon muun muassa kuuluu sosiaalisten taitojen harjoittelu. Luulen vanhempien toivovan, että iltapäiväkerhossa lapset oppivat leikkimään ja toimimaan yhdessä sellaistenkin lasten kanssa, jotka eivät ole samassa luokassa koulun puolella. Sosiaalisten taitojen harjoittelu paitsi edistää ryhmässä toimimista myös ystävyysuhteiden muodostamista. Kiusaamisteeman näkökulmasta näillä keinoilla voisi yrittää ehkäistä esimerkiksi leikkien ulkopuolelle jäämistä. Tämän vuoksi arvelen pari- ja pienryhmäharjoitusten suosiota kyselyyn vastanneiden vanhempien keskuudessa.

Jaetulla toisella sijalla olivat kiusaamiseen liittyvän tositarinan lukeminen ja kiusaamistilanteiden havainnointia kuvin (13 valintaa). Tositarinan suosio yllätti, sillä arvelin tämän metodin olevan liian varhainen 7-8-vuotiaille – vanhempien vastaukset todistivat, että olin väärässä. Ehkä vanhemmat toivovat tositarinoiden herättävän ajatuksia lapsissa enemmän kuin kuvitteellisten tilanteiden läpikäyminen. Kiusaamistilanteiden havainnointia kuvin voi myös yhdistää osaksi tositarinan lukemista. Vähiten kiinnostusta herätti kiusaamisenvastainen-teemapäivä, jossa

erilaisia menetelmiä voitaisi hyödyntää pitkin päivää (9 valintaa). Pohdimme tätä työpaikkaohjaajani kanssa ja arvelimme sen joutuvan kiusaamisteeman liiallisesta sisällöstä yhden päivän aikana. Luultavasti vanhemmat toivovat, että kiusaamista käsiteltäisi useammin, mutta pienemmissä erissä.

Muutammat vanhemmat kirjoittivat myös omia ideoita, jotka tulen huomioimaan menetelmien koonnissa ja suunnittelussa. Ideoissa mainittiin niin sanottu ”kaverivaihto” ohjaustoiminnan yhteydessä – tarkoituksena, että lapset kokeilevat leikkiä kaikkien kanssa. Eräässä ehdotuksessa mainittiin, että lasten kanssa olisi hyvä keskustella ominaisuuksista, joiden vuoksi voi joutua kiusaamisen kohteeksi (silmälasit, lyhyt pituus, ADHD, ujous jne.) Lisäksi vanhempien ideoissa mainittiin voisiko iltapäiväkerhoissa olla ”kiusaamisenvastaiset-pelissäännöt” ja keskustelua siitä, mitä on olla hyvä ystävä – opettaa että on tärkeämpää olla kaikille kiva kaveri sen sijaan että on siististi cool. Koen saaneeni riittävästi tietoa, jonka pohjalta voin koota menetelmiä iltapäiväkerhoon.

8 KIUSAAMISTA EHKÄISEVIÄ MENETELMIÄ

Kiusaamista ehkäisevien menetelmien koonnissa olen erityisesti huomioinut kyselyssä saatuja tuloksia sekä vanhempien kirjoittamia ideoita. Koonnissa olen huomioinut myös opinnäytetyöni tietoperustaa – lapsen kasvua ja kehitystä olen pyrkinyt huomiomaan havainnointia tukevilla elementeillä sekä ikätasolle sopivilla menetelmillä. Yksilö- ja ryhmäharjoitusten koonnissa tavoitteenani on ollut tukea iltapäiväkerhoryhmien sisäistä hyvinvointia, jolloin sitä tukee tietoperusta ryhmädynamiikasta. Kiusaamisen ehkäisy on menetelmissä vahvasti läsnä, sillä se on keskeinen tavoite opinnäytetyössäni. Kyselyn tulosten lisäksi olen hyödyntänyt tilaajaltani saatuja materiaaleja sekä Internetistä löytyneitä materiaaleja. Olen koonnut menetelmiä A4-papereille ja erityisesti toiminnallisiin menetelmiin olen pyrkinyt laittamaan mahdollisimman selkeät ohjeet. Kokoamani menetelmät koostuvat Brittiopettaja Rosie Duttonin menetelmästä, draamakasvattaja Anni Marinin draamaharjoituksista sekä iltapäiväkerholaisten vanhempien ideoista.

Tavoitteenani on ollut soveltaa näitä menetelmiä iltapäiväkerhotoimintaan ja kohderyhmälle sopiviksi.

Rosie Duttonin menetelmässä (liite 3) tavoitteena on havainnollistaa sitä kuinka kiusaaminen ei välttämättä näy ollenkaan päällepäin. Lisäksi tarkoituksena on herättää keskustelua siitä, millaiset sanat ja teot loukkaavat ja mitkä puolestaan kannustavat toista. Valitsin tämän menetelmän, sillä se soveltuu käytettäväksi iltapäiväkerholaisten ikäryhmään. Noin 7-8-vuotias lapsi kykenee ja oppii hahmottamaan maailmaa tarkemmin, mutta havainnot perustuvat vielä vahvasti konkreettisuuteen. Näin voidaan paitsi tukea lapsen kasvua ja kehitystä myös edistää opittavaa tunnetaitoa – empatiaa. Ehkä konkreettinen havainnointi kiusaamisen vaikutuksista voisi ehkäistä kiusaamistilanteita pienryhmässä, kuten iltapäiväkerhossa. The Telegraph-lehden mukaan tällä menetelmällä on saatu hyviä tuloksia, joten olisi mielenkiintoista tietää, miten menetelmä soveltuu iltapäiväkerhotoimintaan. Iltapäiväkerhossa menetelmää voisi kokeilla, kun käsitellään kiusaamisen teemaa tai havainnollistetaan nähtyä ja/tai kuultua kiusaamistapausta.

Lasten vanhemmille teettämäni kyselyn mukaan useat toivoivat sitä, että iltapäiväkerhossa voitaisi rajoitetusti lukea tositarinoita kiusaamisesta. Kokosin tositarinoita (liite 4) Nuortenlinkki.fi-sivuilta. Tarinoita oli pakko valikoida siten, että ne kielenkäytönkin suhteen olisivat sopivia lapsille. Lisäksi huomioin tarinoita kootessani sen milloin kiusaamista on erityisesti koettu, jotta 7-8-vuotiaan lapsen olisi mahdollisimman helppo samaistua niihin. Osa tarinoista olen tarkoituksellisesti lyhentänyt, jotta lapset jaksaisivat keskittyä paremmin kuuntelemaan. Tässä menetelmässä on mahdollista hyödyntää tilannekuvia tarinan tukena. Kuvien kautta lapsen voi olla helpompaa lähteä keskustelemaan tarinasta. Näin saadaan hyödynnettyä myös erästä kyselyn kautta saatua ideaa; keskustelua siitä, millaisten ominaisuuksien vuoksi ihmiset saattavat joutua kiusatuiksi. Samalla voi käsitellä myös hyvän kaverin ominaisuuksia ja konkreettista toimintaa jos havaitsee kiusaamista. Menetelmällä voidaan tukea lapsen kognitiivista ja persoonallisuuden kehitystä - kognitiiviselta puolelta erityisesti keskittymiskykyä ja persoonallisuuden puolelta esimerkiksi mielipiteiden ilmaisua. Kouluikäinen lapsi alkaa entistä enemmän kuunnella kavereidensa mielipiteitä ja haluaa samaistua niihin. Ehkä tositarinalla

pystytään vaikuttamaan iltapäiväkerholaisen ajatuksiin tehokkaammin kuin luulenkaan. Lasten ajatukset kiusaamisen vastaisuudesta saattavat tarttua heidän ystäviinsä tehokkaasti. Tarinaa voidaan soveltaa iltapäiväkerhossa esimerkiksi kiusaamisen teeman käsittelyssä tai kun halutaan rauhoittaa ryhmää ennen välipalalle menoa.

Useat vanhemmat toivoivat myös kiusaamistilanteiden havainnointia kuvin (liite 5). Lapsille sopivia, tekijänoikeusvapaita kuvia en löytänyt, joten jouduin hyödyntämään Google-kuvahakua sopivien kuvien kokoamisessa. Kuvien tarkoituksena olisi herättää keskustelua kiusaamisen syistä; miksi kuvissa olevaa henkilöä kiusataan, mitä tilanteessa voitaisi sanoa kiusaajille, kuinka kiusaamiseen voitaisi puuttua. Lisäksi on tärkeää muistuttaa lapsille, että kiusaaminen ja sen kokeminen eivät katso sukupuolta. Kuvia ei ole pakko käyttää vain sellaisenaan, vaan niitä voidaan liittää myös osaksi muuta ohjaustoimintaa esimerkiksi tarinan lukemisen tueksi tai kiusaamistilanteen käsittelyssä. Jos lapsi näkee tai kokee kiusaamista, joidenkin voi olla helpompaa ilmaista asia kuvien avulla. Tämä puolestaan voi laskea kynnystä kertoa kiusaamisesta kerho-ohjaajille. Lisäksi kuva, joka käsittelee sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista, voidaan ottaa myös ryhmässä puheeksi; mitä nettikiusaaminen on, miten se ilmenee ja miten siihen voidaan puuttua. Iltapäiväkerhossa kuvia kiusaamistilanteista voidaan käyttää niin pienryhmän ohjaustuokioissa kuin ilmaisun tukena, kaikkien lasten saatavilla.

Yksilö- ja ryhmäharjoitusten (liite 6) tarkoituksena on edistää yhdessä tekemistä, toisten huomioon ottamista ja ympäristön havainnointia eli tukea lapsen sosiaalista kehitystä ja edistää ryhmän sisäistä hyvinvointia. Anni Marinin mukaan tavoitteena on lisätä osallistujien ymmärrystä siitä kuinka samanlaisia me olemme, korostaen kuitenkin ainutlaatuisuutta, sillä se tekee meistä yksilöitä. Harjoitusten koonnissa huomioin niiden sopivuutta iltapäiväkerhotoimintaan – harjoituksia, joita voidaan soveltaa kerhotilassa, liikuntasalissa tai ulkoillessa. Lisäksi pyrin kokoamaan harjoituksia siten, että niissä toteutuisi eräältä vanhemmalta saatu idea ”kaverivaihdosta” – lapsia kannustettaisi toimimaan mahdollisimman monen iltapäiväkerhoryhmään kuuluvan lapsen kanssa. Näen harjoitusten toteuttamisessa yhteyden ryhmädynamiikkaan ja kiusaamista ehkäisevään toimintaan. Kun ryhmän sisäinen hyvinvointi on hyvä ja lapset tuntevat toisiaan entistä paremmin, voidaan

ryhmänsisäisiä kiusaamisilmiötä ehkäistä ennen kuin ne paisuvat liian suuriksi. Harjoitukset tarjoavat lapsille mahdollisuuden käyttää luovuutta ja mielikuvitusta. Iltapäiväkerhon arjessa osaa harjoituksista voi käyttää esimerkiksi ennen välipalalle lähtöä.

Viimeisenä menetelmänä osana kiusaamista ehkäisevää toimintaa on niin sanottu kiusaamisen vastainen sopimus. Idean sain eräältä vanhemmalta kyselyn yhteydessä. Tarkoituksena olisi luoda sopimus iltapäiväkerhoon yhdessä lasten kanssa. Näin lapset saataisi osallisiksi sääntöjen miettimiseen ja niiden luomiseen. Samalla toteutettaisi Setlementti Puijolan kerhojen periaatetta siitä, että lapsilla on mahdollisuus osallistua yhteisten sääntöjen luomiseen. Lapsia on mahdollista osallistaa myös sopimuksen visualisointiin esimerkiksi erilaisia askartelumateriaaleja hyödyntämällä. Sääntöjen laatimisen jälkeen jokainen iltapäiväkerholainen sitoutuu noudattamaan sääntöjä omalla ”allekirjoituksellaan”, esimerkiksi kirjoittamalla tai ”sormiväri-peukalolla”. Yhdessä tehty sopimus, näkyvällä paikalla kerhotilassa, muistuttaa kiusaamisesta päivittäin, joten se saattaa toimia hyvin kiusaamista ehkäisevänä toimintana. Sopimus voisi näyttää esimerkiksi tältä (liite 7).

9 POHDINTA JA ARVIOINTI

Lasten haastattelujen suunnittelussa piti huomioida monia asioita; lupalomakkeiden toimittaminen lasten vanhemmille, riittävästi palautusaikaa, sopiva määrä avoimia kysymyksiä, joihin lapsen on helppo vastata sekä tilan- ja ajankäyttö. Kaksi viikkoa oli sopiva aika odottaa, sillä kerkesin hyvin suunnitella kysymyksiä ja lupalomakkeita palautui hyvin. Ajankäytössä tein virhearvion, sillä haastattelut kestivät noin 2-3 minuuttia. Onneksi haastattelupäivinä lapsia tuli iltapäiväkerhoon tasaiseen tahtiin, joten ylimääräisiltä odotuksilta vältyttiin. Tavoitteenani oli saada jokaiselta lapselta vastaus jokaiseen kysymykseen, joten jos lapsi vastasi kysymykseen ”en tiedä”, tein hienovaraista johdattelua, jotta saisin jonkinlaisen vastauksen. Haastattelutilanteissa kirjoitin lasten vastukset ylös mahdollisimman tarkasti. Vaikka haastattelujen otanta jäi pieneksi Snellmanin koululla, koin ettei toista haastattelupäivää tarvinnut sopia.

Haapaniemen koululta saatu hyvä otanta yhdistettynä Snellmanista saatuihin tuloksiin oli mielestäni riittävä.

Kyselyjen lähettäminen onnistui hyvin iltapäiväkerholaisten reissuvihkojen kautta. Haastattelujen tapaan annoin palautusaikaa kaksi viikkoa. Suunnitellessani kyselylomaketta, halusin tehdä siitä sellaisen, johon olisi mahdollisimman vaivatonta vastata. Arvioin saavani hyvän määrän täytettyjä kyselyjä tällä tavalla. Jälkikäteen ajateltuna palautusaikaa olisi voinut pidentää vielä viikon verran. On ymmärrettävää, että joillakin palautus venyy myöhemmäksi ja kaikki kyselylomakkeet eivät tule palautumaan. Olisin toivonut, että kyselylomakkeita olisi palautunut enemmän, sillä vastaukset olivat todella mielenkiintoisia ja vanhemmilla oli hyviä ideoita.

Menetelmien koonnissa pyrin huomioimaan mahdollisimman hyvin vanhempien toiveita sekä heidän kirjoittamiaan ideoita. Pyrin kokoamaan sellaista toimintaa, jota voidaan hyödyntää sekä tavallisessa iltapäiväkerhon arjessa että kiusaamisteeman fokuoivassa käsittelyssä. Menetelmien kokoaminen ei ollut helppoa, sillä useita asioita täytyi ottaa huomioon; kohderyhmä, käytettävissä olevat tilat, mahdollisimman selkeät ohjeistukset jne. Sosiaalisen median kautta tapahtuvan kiusaamisen käsittelyyn olisi pitänyt koota oma, erillinen menetelmänsä. Kuulemani perusteella sille näyttäisi olevan tarvetta jo iltapäiväkerho-ikäisille. Ajanpuutteen vuoksi en valitettavasti ehtinyt ohjaamaan ja kokeilemaan koottuja menetelmiä iltapäiväkerholaisille. Esimerkiksi tositarinan toimivuudesta olisi ollut mielenkiintoista tehdä havaintoja.

Tästä olisi hyvä lähteä tekemään uutta opinnäytetyötä. Olisi mielenkiintoista tietää kuinka kokoamani menetelmät toimivat iltapäiväkerhotoiminnassa, miten niitä voitaisi soveltaa tai hyödyntää lisää ja saadaanko menetelmiä hyödyntämällä muutoksia aikaan. Esitellessäni menetelmiä ohjaajalleni, myös hän mainitsi kuinka kiinnostavaa olisi tietää, näkyvätkö tulokset esimerkiksi puolen vuoden, vuoden tai kahden vuoden kuluttua. Toinen mahdollinen opinnäytetyön aihe voisi olla menetelmien kokeileminen toiselle kohderyhmälle - voisiko menetelmiä soveltaa esimerkiksi nuorten ohjaamisessa? Varsinkin tositarinat kiusaamisesta tai menetelmä sosiaalisessa mediassa tapahtuvan kiusaamisen käsittelyyn saattaisivat toimia. Myös draamaharjoituksia voisi yrittää soveltaa, vaikka tunnelman keventäjinä.

Oli mieltä lämmittävää kuulla hyvää palautetta tekemästani työstä. Kiusaamisen vastaiset menetelmät ovat olleet toivottuja, joten työni ei ole ollut turhaa. Työtä iltapäiväkerhoissa kehitetään jatkuvasti ja uudet ideat ovat tervetulleita. Nyt Setlementti Puijolan iltapäiväkerho-ohjaajilla on mahdollisuus tutustua menetelmiin ja hyödyntää menetelmiä toiminnassaan. Kuten ohjaajani totesi; ”jos näillä menetelmillä saamme yhdenkin lapsen oloa parannettua, tavoite on saavutettu.”

LÄHTEET

- Dunderfelt, Tony 2011. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOYpro.
- Haapaniemi, Rauno & Raina, Liisa 2014. Rakenna oppiva ryhmä – pedagogisen viihtymisen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hamarus, Päivi 2012. Haukku haavan tekee – puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hamarus, Päivi 2008. Koulukiusaaminen – huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Hiltunen, Valma & Hyytiäinen, Merja & Lindroos, Sirpa & Matero, Marja 2014. Koulunkäynninohjaajan käsikirja. Helsinki: Sanoma Pro.
- Holmberg-Kalenius, Tina 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Jyväskylä: Gummerus.
- Höistad, Gunnar 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja (suom. Salla Korpela).
- Jokela, Eero & Pruuki, Heli (toim.) 2010. Jo iso, vielä pieni – kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus.
- Kalliola, Tiina & Kurki, Arja & Salmi, Marjaana & Tamminen-Vesterbacka, Tutta 2010. Matkalla ohjaajuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Kopakkala, Aku 2005. Porukka, jengi, tiimi – ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita.
- Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena 2007. Kehityopsykologia – matkalla muutokseen. Helsinki: WSOY.
- Maaseudun sivistysliitto 2017. Ryhmädynamiikka. Viitattu 26.7.2017.
<https://msl.fi/ryhmadynamiikka/>
- Marin, Anni 2017. Kiitos kaveruudelle – Vuorovaikutus- ja tunnetaitojen ohjaajan käsikirja. Kuopio: Liikekirjapaino.
- Nurmi, Jari-Erik & Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Pulkkinen, Lea & Ruoppala, Isto 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Pennington, Donald C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudeamus. (suom. Marja Ahokas)
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu. Viitattu 6.11.2017.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html
- Salmivalli, Christina 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen – kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Setlementti Puijola 2017. Viitattu 5.10.2017. <http://puijola.net/iltapaivakerhot/mita-ovat-puijolan-ip-kerhot/#yleistietoa>
- Vilkkö-Riihelä, Anneli & Laine, Vesa 2006. Mielen maailma 2 – Kehityopsykologia. Helsinki: WSOY.

LIITTEET

Liite 1. Lupalomake

LUPA LAPSEN OSALLISTUMISEKSI HAASTATTELUUN

Olen Ilkka Korhonen, yhteisöpedagogi-opiskelija Humanistisesta ammattikorkeakoulusta, Kuopion kampukselta. Teen opinnäytetyötä, jonka tarkoituksena on suunnitella kiusaamista ehkäisevää toimintaa iltapäiväkerhotoimintaan. Opinnäytetyöni tilaajana on Setlementti Puijolan iltapäiväkerhotoiminta.

Kerään aineistoa kahdenkeskeisillä lyhyillä haastatteluilla iltapäiväkerholaisille. Haastatteluihin ei tarvitse valmistautua etukäteen ja yhden haastattelun kesto on arviolta 5-10min. Toteutan haastatteluja syyskuussa, iltapäiväkerhon aikana. Aineistoa keräämällä tarkoitukseni on selvittää, koetaanko kiusaamista iltapäiväkerhossa ja suunnitella kiusaamista ehkäisevää toimintaa iltapäiväkerhoihin tulosten perusteella.

Haastattelun kysymykset liittyvät lapsen käsitykseen kiusaamisesta, kokemuksiin kiusaamisesta ja ajatuksiin pitäisikö kiusaamista käsitellä tarkemmin iltapäiväkerhoissa.

Opinnäytetyöni aineistossa en tule käyttämään kenenkään nimiä, eikä ketään tulla tunnistamaan lopullisesta työstä. Aineistoa käytän ainoastaan opinnäytetyössäni. Valmiit opinnäytetyöt julkaistaan Theseus.fi – sivuilla.

Lastani saa haastatella opinnäytetyötä koskevaan aineiston keruuseen.

Kyllä Ei

Huoltajan
allekirjoitus _____

Toivon, että palautatte tiedotteen viimeistään perjantaina 1.9. iltapäiväkerhon ohjaajille.

Ystävällisin terveisin, Ilkka Korhonen
Yhteisöpedagogi (AMK) – opiskelija
ilkka.korhonen@humak.edu
050 3418624

Liite 2. Kysely vanhemmille

Tervehdys Vanhemmat!

Haastattelut sujuivat hienosti ja lapsenne osallistuivat niihin hyvin, kiitokset myös teille. Opinnäytetyötä koskevaan aineistoon toivoisin vielä teiltä vanhemmilta näkemyksiä kiusaamisen käsittelyyn iltapäiväkerhossa.

Kuten lasten haastatteluissa, lopullisessa työssä en tule käyttämään kenenkään nimiä, eikä ketään tulla tunnistamaan. Aineistoa käytän ainoastaan opinnäytetyössäni.

1. Onko lapsesi puhunut kotona, että hän kokee kiusaamista koulussa ja/tai iltapäiväkerhossa?

2. Miten toivoisit kiusaamista käsiteltävän iltapäiväkerhossa? Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Lapsille luetaan tositarina kiusaamisesta ja sen jälkeen keskustellaan yhdessä.
- Havainnoidaan kiusaamistilanteita kuvin ja keskustellaan niistä (esim. mitä kiusaaminen on, miltä se tuntuu).
- Kokemusten jakaminen lapsille (esim. entinen kiusattu ja/tai kiusaaja vierailevat iltapäiväkerhossa).
- Ohjaamalla lapsille sopivia, toiminnallisia pari-/pienryhmäharjoituksia, jotka kehittävät omien ja toisten tunteiden tunnistamista sekä toisten kunnioittamista.
- Kiusaamisenvastainen-teemapäivä iltapäiväkerhossa (päivän aikana voidaan hyödyntää useita edellä mainittuja menetelmiä lasten ohjaamisessa).

Onko sinulla idea, jota ei ollut listattuna? Voit halutessasi kirjoittaa sen tähän

Toivon, että palautatte kyselyn viimeistään perjantaina 13.10. iltapäiväkerhon ohjaajille. Kiitos jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin, Ilkka Korhonen
Yhteisöpedagogi (AMK) - opiskelija

Liite 3. Rosie Duttonin menetelmä sovellettuna iltapäiväkerhotoimintaan

Ohjaaja tarvitsee: Kaksi omenaa, toista omenaa on ennalta pudotettu lattialle niin, että sisin hajoaa. Veitsen tms. omenien halkaisuun.

1. Ohjaaja pyytää lapsia istumaan paikoillaan ja kertoo näyttävänsä seuraavaksi kuinka kiusaaminen vaikuttaa siten, ettei sitä huomaa päällepäin.
2. Näytetään lapsille (pudotettua) omenaa. Kerrotaan, että tämä omena kokee kiusaamista. Kysytään lapsilta millaisia ilkeitä/loukkaavia asioita voi kuulla kiusaajilta.
3. Seuraavaksi näytetään toista omenaa. Kerrotaan, että tämä omena kuulee kehuja ja kannustuksia kiusaamisen sijaan. Kysytään lapsilta millaisilla sanoilla voidaan kehua ja kannustaa toista.
4. Ohjaaja leikkaa omenan kahtia. Keskustellaan siitä kuinka omenan sisin on siisti ja puhdas, koska se on kuullut kannustuksia ja kehuja kiusaamisen sijasta.
5. Ohjaaja leikkaa (pudotetun) omenan kahtia. Havainnoidaan kuinka omenan sisin on hajalla, koska se on kuullut loukkaavia sanoja ja kokenut kiusaamista.

Tavoite: Havainnoida lapsille kuinka kiusaamisen kokeminen ei välttämättä näy ollenkaan päällepäin, mutta sisältäpäin voi olla hajalla.

Alkuperäisen menetelmän lähde:

<http://www.telegraph.co.uk/education/2016/06/23/teachers-powerful-lesson-on-the-effects-of-bullying--using-two-a/>

Liite 4. Tositarinoita kiusaamisesta

Tyttö, 13v

Mua kiusattiin koko ala-aste. 1. luokalla mulla oli silmälasit ja ulkohousujen sijasta haalari. Olin aina vähän erilainen. 3. luokalla vaihtu luokkalaiset, koska menin musaluokalle. Silti kiusaaminen jatkui. Suurimman osan välkistä olin yksin. Varsinkin kutosella. Jos yritin mennä mukaan, ihmiset käyttäytyi kuin olisin ollut ilmaa tai ne lähti paikalta ja jätti mut yksin. Juttelin aina välkkävalvojen kanssa, kun ei ollut muita.

Tyttö, 12v

Kun menin ensimmäiselle luokalle kouluun, meidän luokalla oli minulle puoliksi tuttu tyttö. En silloin ollut hänen kanssaan juurikaan tekemisissä. Emme vielä tuolloin olleet missään kaveriporukoissa, vaan me oltiin aina oman parhaan kaverin kanssa kahdestaan.

Huomasin, että tyttö oli aika ilkeä muita kohtaan turhista syistä. Yritin olla hänelle aina ystävällinen, mutta se ei auttanut. Muut kertoivat vähän väliä tytöstä opettajille, että se haukkui tai kiusasi. Vuodet vierivät ja tyttö vaan jatkoi ja jatkoi ilkeilyään. Se ei ollut enää mitään pienien lasten pikku kinastelua, vaan se oli oikeata kiusaamista.

Kun olimme viidennellä luokalla, aloin sen kaveriksi. Se oli oikeasti virhe. Tiedän, että asia ei pidä paikkaa kaikkien kohdalla, mutta sen kohdalla sanonta ”kerran kiusaaja, aina kiusaaja” piti paikkansa. Olin kiusaajatytön kaveri aika kauan, vaikka se suuttui mulle, jos en tehnyt jotain sen pillin mukaan. Muut kaverit oli varoittanut mua. Ne sanoivat: ”Älä oo sen kaa, se tekee susta ilkeen.”

Se teki musta tosi inhottavan ihmisen omalla asenteellaan. Olin lopulta ihan samanlainen kuin se. Meille tuli iso riita, johon meidän kaverisuhte sitten päättyi. Ja kaverisuhteen päättyminen oli mulle pelkkää hyvää onnea. Riidan jälkeen tyttö rupesi nettikiusaamaan mua. Esimerkiksi Instagramissa. Sain haukkuja ja whatsappissa erittäin ilkeitä ääniviestejä.

(...)Nykyään mun muka paras kaveri on sen kiusaajan hyvä ystävä, vaikka se tietää, kuinka paljon se on kiusannut mua. Nykyään se ei kerro mulle asioita, vaan kertoo sille kiusaajalle. Onneksi mulla on nyt uusi paras ystävä, ja se on kokenut kaikki samat asiat kuin minä, samalta ihmiseltä. Mun uusi kaveri pelasti mut kiusaamiselta, koska se laittoi tajuamaan, että ei kannata.

Poika 13v

(...)Ala-astella mua kiusattiin. Se kiusaaminen alko nelosluokalla. Se johtu luultavasti siitä, että oon vähän pyöreä ja mulla on silmälasit. Eli nelosluokalla se oli haukkumista, syrjimistä ja fyysistä. Vitosluokalla se oli samanlaista, paitsi nettikiusaaminen alko. Kutosluokalla musta leviteltiin pilakuvia iigeeseen. Mua kiusattiin myös sen takia, että mulla oli nokian puhelin.(...)

Tyttö 11v

Moi. Olen 11-vuotias tyttö ja ajattelin, että olisi kiva, jos jakaisin vähän omia kokemuksiani. Tämä liittyy kiusaamiseen, kun olin kolmosluokalla. Silloin aloin olemaan vähän enemmän netissä.

Minulla oli kaksi kaveria, toinen heistä (en kutsu oikealla nimillä) Riikka ja toinen Alisa. Alisa oli uudempi ystäväni, joka oli ollut ystäväni kakkosluokasta asti. Riikka taas oli ollut ystäväni ykkösluokasta asti. Aloin olemaan Alisan kanssa enemmän, mutta olimme siis paljon kolmestaankin. Lopulta Riikka alkoi olemaan enemmän vanhempien ystäviensä kanssa.

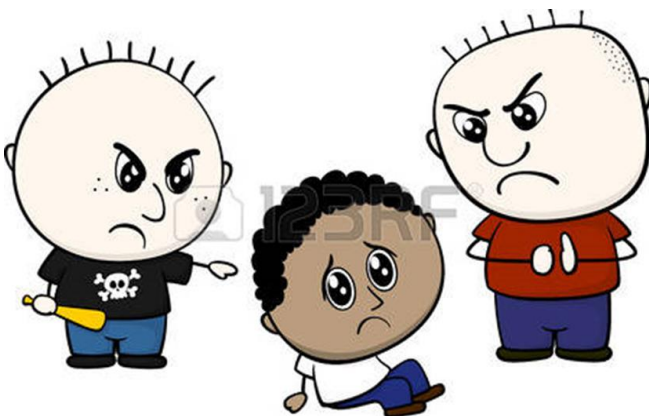
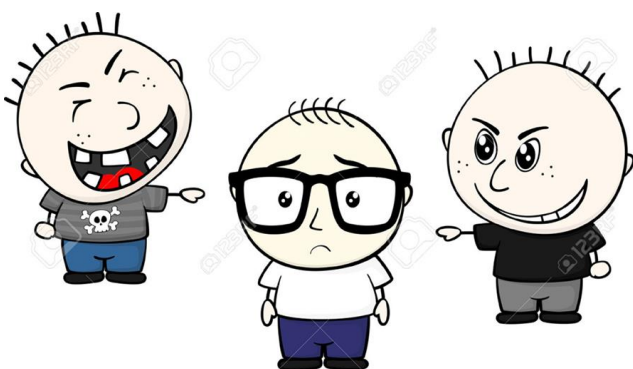
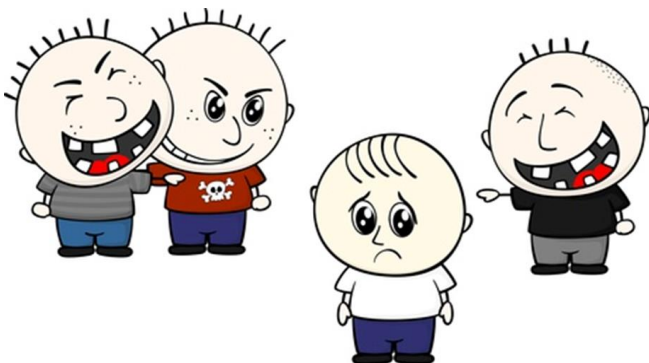
Alisalla oli paljon ystäviä eikä hän ehtinyt aina olla kanssani. Jäin siis monta kertaa yksin. Riikka ei enää välittänyt minusta ja taisi unohtaakin minut. Noh meni viikkoja ja istuin sängylläni katsoen kännykkääni. Sitten sain viestin joltakin tuntemattomalta numerolta. Hän sanoi, että lopeta Riikan kiusaaminen *haukkumasanoja*. En ymmärtänyt, sillä en ollut kiusannut häntä missään välissä. Sitten monilta numeroilta alkoi tulla samanlaisia viestejä.

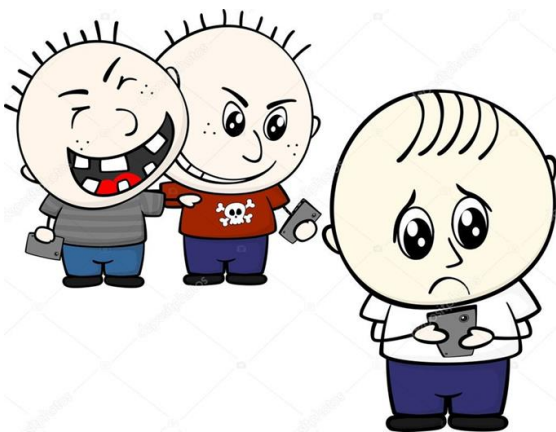
Ihmettelin, että mitä tämä on. He alkoivat haukkumaan ja sitten soittelemaan aivan hirveästi. En ollut missään vaiheessa laittanut viestiä Riikalle tai kiusannut häntä. Vastasin yhteen soittoon ja he haukkuivat minua ja käskivät lopettaa Riikan kiusaamisen sekä sanoivat, että Riikka muka itki. Noh en sanonut mitään tästä. Lopulta olin vastaamatta puheluihin ja mietin, että mitä väärää olin tehnyt. Kiusaaminen jatkui ja wapissakin tuli aivan randomeja laittamaan viestiä ja haukkumaan. Riikka oli jakanut numeroani kavereilleen, jotka olivat tulleet haukkumaan. En puhunut Riikalle sen jälkeen. Tunsin itseni todella yksinäiseksi.(...)

Tarinat ovat koottu Nuortenlinkki.fi-sivuilta.

<https://nuortenlinkki.fi/search/node/kiusaaminen>

Liite 5. Kuvia kiusaamisesta

Kuvien lähteet

https://adhdrollercoaster.org/wp-content/uploads/2015/05/Fotolia_71910182_XS.jpg

<https://previews.123rf.com/images/hayaship/hayaship1410/hayaship141000011/32815460-cartoon-illustration-of-two-childs-bullying-and-teasing-a-little-kid-with-glasses-isolated-on-white--Stock-Vector.jpg>

<http://c8.alamy.com/comp/JAMTRD/cartoon-illustration-of-two-childs-bullying-and-teasing-of-obese-and-JAMTRD.jpg>

<https://us.123rf.com/450wm/hayaship/hayaship1410/hayaship141000013/32815480-cartoon-illustration-of-two-childs-bullying-and-teasing-little-brown-kid-isolated-on-white-backgroun.jpg?ver=6>

https://st2.depositphotos.com/1257517/5609/v/950/depositphotos_56096209-stock-illustration-cyber-bullying.jpg

Liite 6. Yksilö- ja ryhmäharjoituksia lapsille

1. Kohteliaasti ja epäkohteliaasti

- Ohjataan lapset istumaan lattialle tai tuoleille.
- Ohjaaja pyytää lapsia miettimään, kuinka iltapäiväkerhossa voi käyttäytyä kohteliaasti (esim. oven avaaminen, viereen istuminen, leikkiin pyytäminen, toisen auttaminen, ohjaajien kuunteleminen, sääntöjen noudattaminen, omien jälkien siivoaminen jne.)
- Seuraavaksi pyydetään lapsia miettimään mikä on epäkohteliaasta käytöstä iltapäiväkerhossa.

2. Olenko ainoa?

- Ohjataan lapset seisomaan yhteen rinkimuodostelmaan. Yksi lapsista jää seisomaan ringin keskelle.
- Keskellä oleva kertoo jotain itsestään kysyen muilta esim. Olenko ainoa (joka tykkää piirtää/eläimistä/jäätelöstä/rakentaa legoja) (jolla on sisko tai veli/siniset silmät/mustat sukat/uusi reppu). Jos keskellä oleva lapsi ei keksi mitään, ohjaaja voi olla ringissä ja auttaa tarvittaessa.
- Kaikki, jotka ovat tässä asiassa samanlaisia, vaihtavat paikkaa. Vieruskaverin kanssa ei saa vaihtaa paikkoja.
- Jos keskellä oleva keksii asian, missä hän todella on ryhmän ainoa, kaikki ringissä olevat vaihtavat paikkaa.

3. Kosketa

- Ohjaaja antaa aihion: Kosketa jotain (pientä, kiinnostavaa, pehmeää, jotain, jossa on lempiväriäsi, jotain mitä et ole huomannut aiemmin)
- Osallistujien tulee katsoa ympärilleen ja mennä koskettamaan jotain sellaista esinettä, joka sopii adjektiiviin.

Alkuperäiset harjoitukset
Anni Marin 2017

Liite 7. Kiusaamisen vastainen sopimus

KIUSAAMISEN VASTAINEN SOPIMUS

En töni, potki tai lyö

En nimittele

En vahingoita toisen omaisuutta

En jätä toisia leikkien ulkopuolelle

En puhu rumasti

En juoruile

Olemme yhdessä laatineet tämän sopimuksen ja sitoudun noudattamaan sitä,

Alapuolelle lasten "allekirjoitukset". Esimerkiksi kirjoittamalla tai "sormiväri-peukalolla".

Liite 8. Haastattelujen tulokset kokonaisuudessaan

Poika, 7v.

1. Jos tönii tai ei päästetä leikkiin.
2. Ei, En.
3. Kertoa aikuiselle.
4. Voitaisi puhua.

Poika, 6v.

1. Haukutaan, tönimistä (näytti kuvista)
2. Koulussa: haukkuminen, tahallinen satuttaminen. IP: selän takana puhuminen, nauretaan. Olen nähnyt.
3. Sanoa "tule vaan leikkimään".
4. Vois.

Tyttö, 7v.

1. Haukkuminen (näytti kuvasta)
2. Ei, En.
3. Kertoisin aikuiselle.
4. Ei.

Tyttö 6v.

1. Haukkuminen (näytti kuvasta)
2. Ei, En.
3. Pyytäisin leikkimään.
4. Kyllä.

Poika, 7v.

1. Kaikki kuvat kiusaamista.
2. Ei, En.
3. Lohduttaa.
4. Joo.

Tyttö, 7v.

1. Kaikki nuo kuvat.
2. Ei, Joo.
3. Menisin sanomaan aikuiselle.
4. Joo.

Tyttö, 7v.

1. Haukkuminen.
2. Ei, Joo.
3. Sanoisin aikuiselle (johdateltu vastauksesta "en tiedä").
4. Ehkä.

Poika, 7v.

1. Töniminen ja haukkuminen.
2. Ei, Joo (näytti kuvasta)
3. Menisin sanomaan aikuiselle.
4. Ei tarvitse.

Poika, 6v.

1. Haukkuminen (näytti kuvasta)
2. Ei, En.
3. Aikuiselle kertoisin (johdateltu vastauksesta "en tiedä").
4. Ehkä.

Tyttö, 7v.

1. Naurua toisille (näytti kuvasta).
2. Ei, En.
3. Ojentaa käden.
4. Ei.

Poika 7v.

1. Kaikki kuvat.
2. Tönimistä, lyömistä koulussa. En.
3. Aikuisille sanominen tai puuttua itse.
4. Joo.

Tyttö, 7v.

1. Haukkuminen.
2. Iltapäiväkerhossa; jahtaamista, toisten hattujen heittelemistä. En.
3. Yrittää puolustaa kiusattua.
4. Joo.

Tyttö, 8v.

1. Kaikki kuvat.
2. Ei, Joskus.
3. Sanoisin kiusaajalle "älä kiusaa"
4. Ehkä.

Tyttö, 6v.

1. Haukkuminen, töniminen.
2. Ei, Joo.
3. Kysyä "mikä on?"
4. Joo.

Tyttö, 7v.

1. Kaikki (näytti kuvista).
2. Ei, Joo.
3. Sanoisin "älä välitä noista".
4. Joo.

Poika, 7v.

1. Haukkuminen.
2. Koulussa tönitty, Olen nähnyt.
3. Antaisin euron.
4. Joo.

Poika, 6v.

1. Haukkuminen.
2. Ei, Joo.
3. Menisin auttamaan (johdateltu vastauksesta "en tiedä").
4. Ei.

Tyttö, 8v.

1. Nauraminen toiselle (näytti kuvasta)
2. Ei, Kyllä.
3. Lohduttaisin.
4. Ei.

Poika, 7v.

1. Haukkuminen ja selän takana puhuminen (näytti kuvista).
2. Yhden kerran on kiusattu, En muista nähneeni.
3. Menisin auttamaan.
4. Ei.

Tyttö, 7v.

1. Töniminen (näytti kuvasta)
2. Ei, Ehkä.
3. Kertoisin aikuiselle (johdateltu vastauksesta "en tiedä").
4. Ehkä.

Poika, 7v.

1. Kaataminen (näytti kuvasta).
2. Ei, Kyllä.
3. Auttaisin.
4. En jaksaisi kuunnella.

Poika, 7v.

1. Töniminen, nauraminen, nimittely, ei anneta rauhaa.
2. Ei, Joo.
3. Sanoisin aikuiselle.
4. Ei.

Poika, 6v.

1. Paini
2. Joo, Joo.
3. Kertoisin aikuiselle.
4. Joo.

Poika, 7v.

1. Nauraminen ja haukkuminen (kuvista näyttämällä).
2. Yhden kerran tönittiin koulussa. En.
3. Sanoisin kiusaajalle "toisia ei kiusata".
4. Joo.

Liite 9. Esimerkki kuva haastattelujen tukena

www.alamy.com - B7D41Y

<http://l7.alamy.com/zooms/99927bbe640642b98b08efa4e84c5203/cartoon-characters-bullying-a-friend-b7d41y.jpg>